

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

Магістерська робота

**АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА МЕТОДИ ДУШПАСТИРЮВАННЯ
СУЧАСНОЇ СІМ'Ї В АПОСТОЛЬСЬКИХ ПОВЧАННЯХ ПАПИ ІВАНА
ПАВЛА II «FAMILIARIS CONSORTIO» ТА ПАПИ ФРАНЦИСКА
«AMORIS LAETITIA»**

Студент 6-го курсу: Ярослав Домерецький

Науковий керівник: Юрій Мартинюк

докторант з морального богослов'я (біоетика)

Рецензент: о. Ігор Бойко

доктор морального богослов'я,

кандидат філософських наук

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ	6
1.1 Поняття і ознаки християнської сім'ї.....	7
1.2 Цілі і якості подружжя як основи християнської сім'ї	12
1.2.1 Взаємна любов подругів та дітородження	12
1.2.2 Нерозривність та одність	17
1.3 Обов'язки і завдання християнської сім'ї.....	19
РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	25
2.1 Зміст та поняття сімейних криз	26
2.2 Причини виникнення сімейних криз.....	32
2.2.1 Індивідуалізм та спотворення поняття свободи особи	33
2.2.2 Нерозуміння віри і Таїнства Подружжя	37
2.2.3 Викривлення відповідального батьківства.....	40
2.2.4 Фізичне насильство у сім'ї.....	44
2.2.5 Незрілість у стосунках	47
2.3 Шляхи вирішення сімейних криз	50
РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї	57
3.1 Особливості душпастирювання християнської сім'ї у часі.....	58
3.2 Душпастирський супровід після розриву стосунків.....	64
3.2.1 Супровід сімей у випадку смерті одного із подругів	65
3.2.2 Супровід сімей у випадку сепарації подружжя	67
3.3 Душпастирський супровід тих, хто утворив новий сімейний зв'язок....	71
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	85
ДОДАТКИ	92
ІЛЮСТРАЦІЇ.....	95

ВСТУП

Кожна свідома особа сьогодні має можливість спостерігати явище деформації сучасного суспільства та його складових частин. Цей факт зазвичай полягає у змінах, зумовлених модерними викликами, які несе споживацька культура. Внаслідок трансформації суспільства все частіше з'являються проблеми, які стосуються сімейно-шлюбних відносин, до вирішення яких сім'ї зазвичай не є готовими. В результаті з'являється нерозуміння основних цінностей та цілей інституту сім'ї, все частіше з'являється бажання розірвати стосунки, а також втрачається розуміння сімейних стосунків, як Божого дару. У таких ситуаціях члени сімей часто почуваються дезорієнтованими і не знають як діяти, тому звертаються за допомогою до душпастирів, які покликані супроводити їх у пошуку образу правдивої спільноти. Розуміння цих викликів є важливим для духовного життя суспільства, яке в своїй основі має цінність сімейного інституту.

Під впливом нових обставин життя людини та суспільства змінюються підходи до вирішення тих чи інших проблем. Зважаючи на цю зміну, **актуальним** є аналіз минулого досвіду і теперішнього стану сімейної спільноти. Такий аналіз може бути зроблений на основі двох Апостольських повчань, написаних з різницею в 35 років, які відображають попередні і сучасні обставини життя, є відповіддю на сімейні кризи та поштовхом до творення ідеалу християнської сім'ї. Це дозволить простежити зміну та загострення актуальних сімейних проблем і виявити нові підходи у їх розв'язанні, а також покаже, як Церква стежить за новими викликами і прагне оперативного на них відгукуватися для озброєння сучасних душпастирів дієвими методами. Це дослідження дасть змогу й визначити зміни проблематики інституту сім'ї в розумінні Католицької Церкви. Порівняльний аналіз Апостольських повчань двох Понтифіків ще не був здійснений, що робить дослідження особливо актуальним. Висвітлюючи сучасні проблеми та методи душпастирювання, метою є досягнути чіткого розуміння цих викликів та дійти висновків щодо праці у цій сфері. В процесі аналізу

ВСТУП

Апостольських повчань Папи Івана Павла II та Папи Франциска буде акцентована увага на кризах, згаданих обома Понтифіками, а також на нововведеннях у душпастирському служінні.

Метою є виявлення актуальних викликів сучасної сім'ї та змін у методах її душпастирювання на основі Апостольських повчань Папи Івана Павла II та Папи Франциска.

Для реалізації поставленої мети виникає ряд **завдань**. Першим із них є висвітлити ідеал християнської сім'ї та охарактеризувати її основні цілі та ознаки. Наступним завданням є проаналізувати проблеми сім'ї, які заторкуються в обох Апостольських повчаннях і визначити між ними схожі та відмінні особливості. Також необхідно визначити поняття, причини і наслідки криз у сучасних сім'ях та шляхи їх вирішення. Ще одним завданням є дослідити запропоновані Понтифіками душпастирські плани та особливості супроводу сімей у складних життєвих обставинах. Зокрема потрібно розглянути різні види неналежних сімейних ситуацій та шляхи їх розв'язання. Серед завдань важливе місце займає аналіз змін у душпастирюванні сімей у складних випадках та визначення нових акцентів духовного супроводу сім'ї. Також завданням буде висвітлення явища розриву сімейних стосунків та аналіз методів душпастирювання членів розділених сімей.

Об'єктом дослідження виступають виклики, кризи і способи душпастирювання, а **предметом** – розуміння проблем і методів душпастирювання сім'ї у досліджуваних Апостольських повчаннях.

Щодо **методів**, які слугуватимуть під час написання цієї роботи, то ними передусім є методи змістовного аналізу двох Апостольських повчань і їх головних ідей стосовно викликів, перед якими опинилась сучасна сім'я; метод синтезу головних Папських настанов у душпастирській роботі з сім'ями; методи текстуального і концептуального порівняння повчань, які дозволять простежити нові підходи у сучасному душпастирюванні.

Серед **джерел та літератури** передусім будуть досліджені та опрацьовані два Апостольські повчання «*Familiaris Consortio*» та «*Amoris Laetitia*». Для

повнішого розкриття теми та простеження думок Святіших Отців Івана Павла II та Франциска будуть також використовуватися інші документи Апостольського Престолу, зокрема видані в часи їхнього понтифікату. Одними з таких джерел будуть Апостольський лист «*Letter to families*» Івана Павла II та енцикліки «*Lumen Fidei*» і «*Evangelii Gaudium*» Папи Франциска. Також будуть проаналізовані інші офіційні церковні документи, які торкаються питань поняття, проблематики та душпастирювання сучасної сім'ї, як-от: Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі «*Gaudium et Spes*», Апостольські енцикліки Лева XIII «*Arcanum Divinae Sapientiae*» та Пія XI «*Casti Connubii*», енцикліка Папи Павла VI «*Humanae Vitae*». Також будуть використані монографії та матеріали з сімейної психології, які дозволять краще розуміти специфіку праці з проблемними сім'ями. Одними з них будуть: «*Психологія сучасної сім'ї*» авторства Столярчук О., «*Психологія молодшої сім'ї і сімейна криза*» – Федоренко Р., «*Психологія сямьи. Жизненные трудности и совладение с ними*» Крюкової Т., Сапоровської М. і Куфтяк О.

Структурно магістерська робота поділена на вступ, три розділи, висновки та додатки. У першому розділі розглядатиметься ідеал християнської сім'ї, його складові, ознаки, цілі та обов'язки. Основою виступатиме повчання двох Понтифіків, проте також використовуватимуться інші офіційні документи Католицької Церкви.

Другий розділ представлятиме розгляд поняття сімейних криз та чинників, які їх спричиняють. Зокрема буде проаналізовано причини виникнення труднощів у сім'ї, які представлені в обох Апостольських повчаннях, а також шляхи їх вирішення. Висвітлення думки Церкви щодо цього питання поєднуватиметься із методами, які пропонують християнські сімейні психологи.

У третьому розділі будуть висвітлені особливості душпастирювання сімей у складних обставинах життя та проаналізовані душпастирські плани і методи, запропоновані Святішими Отцями. Буде визначено головні акценти повчань щодо супроводу сімейних спільнот та представлено шляхи вирішення неналежних ситуацій.

РОЗДІЛ I. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

В середовищі численних викривлень образу сучасної сім'ї важливим є не затерти той ідеал, до якого має прагнути кожна сімейна спільнота, яка зветься християнською. В сучасних умовах численних культурних змін багато молодих людей часто до кінця не розуміють, що таке «християнська сім'я». В Апостольському повчанні «*Amoris Laetitia*» Папа Франциск, цитуючи Святе Письмо, зокрема книгу Буття, підкреслює важливість пам'ятати корінь того ідеалу, який полягає у творенні подружньої пари, як Божого образу: «І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут 1, 27)¹. Тому особливо в сучасності християнська сім'я є важливим прикладом свідчення живого Бога для світу. Зокрема Папа Іван Павло II назвав християнську сім'ю «Доброю Новиною для людей нашого часу»². В свою чергу Папа Франциск наголошує, що послання Церкви про сім'ю є висвітленням «[...] навчання й постави Ісуса, який пропонує вимогливий ідеал»³, і водночас не залишає родину наодинці з її викликами, але супроводжує зі співчутливою близькістю. Проте Понтифік наголошує і на тому, що Церква, змальовуючи богословський ідеал подружжя, часто залишається осторонь від конкретних сучасних обставин та можливостей: «Ця надмірна ідеалізація [...] не зробила подружжя більш бажаним і привабливим, а навпаки»⁴. Все ж Папа Іван Павло II наголошує, що через нові умови життя та ріст суспільних проблем, християнська сім'я отримує щораз нові додаткові завдання у своєму служінні: «Християнська сім'я [...] покликана бути знаком єдності для світу й таким чином виконувати свою пророчу роль, даючи свідчення про Царство [...]»⁵.

Метою першого розділу буде висвітлення ідеалу християнської сім'ї, її основних рис, цілей та завдань передусім згідно Апостольських повчань

---

¹ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (07.03.2020), п. 10.

² Gisotti A. – Духович С. *Всесвітні зустрічі сімей: від заснування до сьогодні* // rodyna.ugcc.org.ua (08.03.2020).

³ *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 38.

⁴ Там само, п. 36.

⁵ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 48.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

«*Familiaris Consortio*» та «*Amoris Laetitia*». Відповідно завданням буде визначення поняття християнської сім'ї, а також тих ознак, володіючи якими сім'я може такою називатися. Очікуваним результатом цього розділу є розуміння вчень двох Понтифіків щодо християнської сім'ї через порівняння їхніх Апостольських повчань.

1.1 Поняття і ознаки християнської сім'ї

Щоб говорити про християнську сім'ю, передусім мусимо визначити її поняття і специфіку, а також зобразити ті принципи і критерії, за якими можемо її віднести до відповідної категорії. Часто говорячи про сім'ю, є небезпека ототожнювати її з подружжям. Тож коли ми говоримо про подружжя, то під ним розуміємо спільноту двох осіб, які уклали між собою союз і регулюють свої відносини сукупністю норм інституту шлюбу. Сімейний Кодекс України зазначає: «Шлюб є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя»⁶. Вживаючи ж термін «сім'я», маємо на увазі більш складну систему відносин, яка об'єднує не лише подругів, але і їхніх дітей, а також характеризується як:

[...] суспільний інститут і водночас мала соціальна група, що має історично означену організацію, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення⁷.

Сім'ї в свою чергу класифікуються за різними типами і формами. Зокрема за кількістю сімейних пар, які проживають разом, сім'я буває розширена (сімейні пари і дорослі діти, які живуть разом) та нуклеарна (одна сімейна пара з дітьми). Сім'ї поділяються і за кількістю дітей (бездітні, одnodітні, дводітні, багатодітні), за наявністю батьків (повні і неповні), а також за іншими критеріями⁸.

Проте далеко не кожна сім'я може називатися «християнською». У своєму Апостольському повчанні Папа Франциск звертає увагу на те, що лише у світлі

---

⁶ Верховна Рада України. *Сімейний кодекс України* // zakon.rada.gov.ua (07.03.2020), стаття 36.

⁷ Вербець В. – Субот О. – Христюк Т. *Соціологія: Навчальний посібник*. Київ 2009, с. 380.

⁸ Див. Там само, с. 380.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

любові Бога до людини ми можемо зрозуміти тайну християнської родини⁹. Основним досвідом християнської сім'ї Понтифік називає любов, живим відображенням якої спільнота домашніх має стати. Кожна подружня пара, маючи у собі любов та відкритість до народження життя, стає прообразом Бога та його творчої сили¹⁰. Християнська сім'я у своїй природі покликана містити єдність між вірними і Богом, яка зможе виражатися рисами батьківської та материнської любові¹¹. Вона має бути «образом єдності Отця, Сина і Святого Духа»¹², що є призначено Богом, як завдання чоловіка, дружини та дітей. Саме християнська сім'я є тією, в якій «відновлюється “образ і подoba” Пресвятої Тройці»¹³. Папа Франциск наголошує, що Таїнство Подружжя полягає у творенні Богом з подружньої пари одного буття, яке ґрунтується на досконалій єдності у любові на зразок споконвічного сопричастя трьох Божих осіб¹⁴. Папа Іван Павло II в свою чергу називає подружжя вільним вибором до прийняття єдиної внутрішньої спільноти любові, вірної Божому задуму¹⁵, та вказує, що християнська сім'я виникає з подружжя і є наслідком цього любовного союзу супругів, як прообразу союзу Христа і Церкви.

Обидва Понтифіки підкреслюють тринітарний вимір подружньої пари, а також її створення, як прообразу Христа і Його Церкви. У Душпастирській Конституції «*Gaudium et Spes*» Другий Ватиканський Собор вказує, що подружжя, яке бере участь у союзі Христа і Церкви, розкриває всім «живу присутність Спасителя у світі і справжню природу Церкви»¹⁶. Союз між чоловіком і жінкою, встановлений на образ Трійці, отримує від Бога благодать свідчити Божу любов, яка об'являється Христом в історії спасіння. Маючи за взірець Пресвяту родину, християнська сім'я покликана слідувати за нею у

---

⁹ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (09.03.2020), п. 59.

¹⁰ Див. Там само, п. 11.

¹¹ Див. Там само, п. 28.

¹² Там само, п. 29.

¹³ Там само, п. 71.

¹⁴ Див. Там само, п. 121.

¹⁵ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 11.

¹⁶ II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* [«Радість і Надія»]. Львів 2014, п. 49.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

любові та вірності, будуючись на цих чеснотах¹⁷. Зокрема Папа Франциск підкреслює, що Христос, прийшовши та повернувши родині початкову форму, зробив її знаком любові до Церкви.

Іван Павло II вказує, що християнська сім'я, яка будується Таїнством Подружжя, на відміну від кожної іншої сім'ї, керується покликанням, яке полягає у пошуку Божого Царства, і отримує благодать та зобов'язання до служіння¹⁸. Його доповнює Папа Франциск, який наголошує, що жести подружньої любові, які виконують подруги, стають продовженням цього Таїнства, і «подружнє життя стає, у якійсь мірі, літургією»¹⁹. Через нього у світлі віри подруги протягом усього життя під час як викликів чи труднощів, так і подій щоденності пізнають гідність, до якої Христос підносить їхню сім'ю.

Таїнство Подружжя є тісно пов'язаним із Таїнством Хрещення, яке має бути завжди бажаним для членів християнської сім'ї, оскільки у ньому подруги довіряють Богові себе та своїх дітей, навіть ще до їх народження²⁰. Кодекс Канонів Східних Церков підкреслює важливість sacramentalного прийняття шлюбу, в якому Таїнство Подружжя пов'язане із подругами внутрішньо настільки, що «між двома охрещеними особами не може існувати справжнє подружжя, яке не є sacramentalним»²¹. Тож нехристиянське подружжя, подруги якого приймають Тайну Хрещення, не вимагає повторного укладення шлюбу, але натомість автоматично стає sacramentalним²². Через Таїнства Хрещення і Подружжя християнська сім'я стає вкоріненою в житті Христа, який в свою чергу залишається з подругами і, наповнюючи їх Святим Духом, дає здатність жити вірою, надією і любов'ю. Як наслідок, християнська сім'я будує домашню церкву, яка автентично характеризує тайну Церкви, як Тіла

---

¹⁷ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (09.03.2020), п. 66.

¹⁸ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 47.

¹⁹ *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 215.

²⁰ Див. Там само, п. 169.

²¹ Недунгатт Дж. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков*. Львів 2008, с. 448.

²² Див. *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 75.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

Христового²³. Таїнство Подружжя, опісля Таїнства Хрещення, наново надихає новостворену спільноту подругів і дає нове служіння, яке кожен з них покликаний здійснювати в єдності з Церквою: «[...] християнська сім'я живе гостинністю, повагою і служінням кожній людині, у якій завжди зауважує гідність особи [...]. Це повинно статися передовсім усередині подружжя і сім'ї та для їхнього добра [...]»²⁴.

Християнська сім'я покликана виявляти свою духовність, поєднуючи родинні турботи із духовним життям, оскільки «Пресвята Тройця перебуває у храмі подружньої єдності [...], живе глибоко в подружній любові, яка прославляє Бога»²⁵. Через таке єднання людського і божественного у сім'ї має творитися духовність, яка веде її членів до освячення у повсякденному житті і в якій є присутня Божа любов. Така сім'я має бути відкритою до зустрічі з Богом і, втілюючи власну духовність у родинну єдність, досягати своєї святості. Тож члени християнської сім'ї мають бути одне для одного рушіями до зустрічі з Богом та засобом близькості з Ним. У цьому полягає важливий елемент родинної духовності, а зокрема буття «співпрацівниками благодаті і свідками віри одне для одного»²⁶. Таким духовним досвідом ми споглядаємо близьку особу у вигляді Христа і повністю віддаємося їй у своїй увазі та любові. Разом з тим джерелом подружнього життя виступає і Євхаристія, яка неперервно оживляє сімейний союз та уприсутнює Христову любов.

Папа Іван Павло II чітко вказує, що саме християнським подружжям і християнською сім'єю керує Святий Дух, який дарує плід любові. Через нього сім'я отримує священничий дар, яким поєднується з Богом у всіх подіях свого спільного життя. Християнська сім'я відрізняється тим, що у своєму житті, окрім загальних норм моралі, керується тим післанництвом, яке дає їй Церква і яке

---

²³ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (09.03.2020), п. 67.

²⁴ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 64.

²⁵ *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 314.

²⁶ Там само, п. 321.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

полягає у вираженні Божого Слова «в конкретній дійсності життя згідно з даром і новою Заповіддю любові»²⁷.

Християнська сім'я вирізняється і тим, що приймає узгоджені із вірою релігійні цінності, які визнає Церква, як єдина спільнота. В сьогоденні сім'ї стикаються із проблемами, пов'язаними з важкістю виокремлення та життя згідно традиційних сімейних цінностей²⁸. Натомість ідеал християнської сім'ї показує неможливість переважання споживацьких цінностей, які несе сучасний світ, над цінностями християнства, які є важливими для віруючої людини. Основною вищою цінністю, на якій базуються всі інші цінності, виступає саме Бог. Християнська сім'я водночас, за словами Папи Венедикта XVI, є вихователкою як християнських, так і загальнолюдських цінностей²⁹. Також християнською сім'я може зватися лише тоді, коли дбає про спільне благо подругів і є відкритою на дітородження. В Таїнстві Подружжя, наречені, які самі є його служителями, дають обітницю і отримують благословення Церкви, приймаючи водночас обов'язки та цілі цього союзу.

Незважаючи на те, що в ранньохристиянській спільноті існували думки про шлюб, як «сатанинське наслання»³⁰, а повноцінними людьми при цьому вважалися лише монахи, з часом в епоху Середньовіччя ця думка переосмислилася. Сьогодні у своїй більшості християнські богослови однодумні стосовно того, що виникнення сім'ї відбулося одразу зі створення жінки. Подружній стан є тією установою, яка є найстаршою і яка базується на засадах тривкості, любові та святості, які були дані Богом людині. Тож всі християнські конфесії визнають те, що установка сім'ї не є людським творінням, але даним Богом³¹ і людина покликана реалізувати свою мету спілкування з Ним зокрема у

---

²⁷ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 63.

²⁸ Див. Власенко А. – Опатерна І. *Круглий стіл: “Сім'я — релігійний, соціальний та правовий аспекти”* // arhiv.orthodoxy.org.ua (20.03.2020).

²⁹ Див. Gisotti A. – Духович С. *Всесвітні зустрічі сімей: від заснування до сьогодні* // rodyna.ugcc.org.ua (23.03.2020).

³⁰ Недзельська. Н. *Сутність християнського розуміння природи сім'ї та шлюбу* // *Українське релігієзнавство* № 29 (2004), с. 12.

³¹ Див. Там само, с. 14.

сімейній спільноті. Водночас ідеал та поняття християнської сім'ї не можливо повноцінно зрозуміти, не охарактеризувавши її первинні цілі та прикмети.

1.2 Цілі і якості подружжя як основи християнської сім'ї

Будучи церковною ланкою, християнська сім'я, а зокрема подружки повинні бачити перед собою чіткі цілі, до досягнення яких у співжитті вони будуть прагнути. Цілі такої сім'ї мають збігатися із цілями, які встановляє Христова Церква, а відповідно мають ґрунтуватися на подружній любові, з допомогою якої вони зможуть бути вповні реалізовані. Душпастирська конституція «*Gaudium et Spes*» зазначає, що подружжя є наділене різними благами і цілями, які залежать водночас як від людської волі, так і від Божественної³². Водночас Папа Пій XI в енцикліці «*Casti Connubii*» 1930-го року вказує те, що головними пунктами, які зображають весь синтез доктрини про християнське подружжя, є дітородження, подружня вірність та саме Таїнство, яке свідчить про його нерозривність³³.

1.2.1 Взаємна любов подругів та дітородження

Любов є покликанням кожної особи, а тому сім'я, як спільнота, у своїй єдності покликана дбати про власне будівництво, ґрунтуючись передусім на ній. У таких стосунках сім'я буде прообразом єднання Бога з його народом. Сучасний Кодекс Канонів Східних Церков чітко зазначає: «Подружній союз, [...] за своєю природою призначається для добра супругів та народження і виховання дітей»³⁴. З цього можемо зробити висновок, що християнська сім'я, яка ґрунтується на подружжі, що прийняло таїнственне благословення Церкви, протягом свого життя несе перед собою покликання творити спільноту взаємної любові,

---

³² Див. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* [«Радість і Надія»]. Львів 2014, п. 48.

³³ Див. Pius XI. Encyclical *Casti Connubii* [Непорочне Подружжя] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. ktds.org.ua (25.03.2020), п. 10.

³⁴ Кодекс Канонів Східних Церков. Рим 1993, к. 776, п. 1.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

відкрити на народження і виховання потомства. Загалом дітородження у сім'ї має бути завжди бажаною вершиною подружньої любові.

По-особливому у наш час, коли поняття любові часто носить різний характер, актуальними є слова Святого Письма, яке заохочує подругів до плекання правдивого стосунку, який «є благом для всіх аспектів людської особи»³⁵. В такій любові подруги можуть бути відкритими до повного дарування себе один одному почуттями та ділами у спільному житті. Для християнської сім'ї, яка керується Божим Законом, подружня любов підпорядковується цьому Закону, який спонукає її до зростання у досконалості. Водночас він має мотивувати подругів до жертвовної любові, яка в свою чергу стимулюватиме їхню єдність. Папа Лев XIII ще у 1880 році в енцикліці «*Arcanum Divinae Sapientiae*» зазначив, що з часом щораз частіше природний і божественний закон замінюються людським законом, через що подружній ідеал згасає³⁶. У сучасності відносини в подружжі та роль кожного із супругів часто є викривленими. Натомість стосунки християнської сімейної спільноти, як прообразу біблійної сім'ї, «[...] є священними. А священний означає “недоторканий до основ”»³⁷. Тому сім'я покликає зберегти недоторканність і неможливість викривлення власних стосунків, які базуються на любові. Папа Іван Павло II упродовж свого понтифікату велику увагу присвятив заохоченню сучасних сімей будувати «цивілізацію любові»³⁸. Даючи подругам дар любові, Бог наділяє їх взаємною відповідальністю, як одне за одного, так і за те, щоб у батьківстві стати видимим знаком Божої любові для своїх дітей. У правдивих почуттях сім'я удосконалюється, як спільнота осіб. В часі життя любов, як основний вид стосунку в сім'ї, живить усіх її членів і сприяє її зміцненню. Зокрема Папа Іван Павло II в енцикліці «*Redemptor Hominis*» називає її життєвою необхідністю

---

³⁵ II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* [«Радість і Надія»]. Львів 2014, п. 49.

³⁶ Див. Leo XIII. Encyclical *Arcanum Divinae Sapientiae* [Таємниця Божої Премудрості] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. rodyna.sde.org.ua (28.03.2020), п. 27.

³⁷ А. Власенко А. – Опатерна І. *Круглий стіл: “Сім'я — релігійний, соціальний та правовий аспекти”* // arhiv.orthodoxy.org.ua (28.03.2020).

³⁸ Gisotti A. – Духович С. *Всесвітні зустрічі сімей: від заснування до сьогодні* // rodyna.ugcc.org.ua (29.03.2020).

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

людини, без якої вона не може повноцінно жити і є позбавлена сенсу, поки її не досвідчить³⁹. В свою чергу Папа Франциск зауважує, що Таїнство Подружжя зміцнює та очищає риси подружньої любові настільки, що вони стають виразом християнських цінностей⁴⁰.

Папа Павло VI в енцикліці «*Humanae Vitae*» вказує, що подружня любов бере свій початок від Бога і християнське подружжя в свою чергу реалізує великий Божий план любові, коли «чоловік і жінка у взаємному самовідданні [...] прагнуть витворити особову спільноту, у якій вони взаємно вдосконалюють себе»⁴¹. Зокрема супруги взаємодоповнюють одне одного, і таким чином, маючи відмінні якості та характеристики, будують правдиву єдність осіб⁴². Водночас таке вдосконалення є причиною подальшої здатності людини до співдії з Богом у творенні нового життя.

У своєму повчанні Папа Франциск зазначає, що правдиві стосунки подружньої пари уприсутнюють любов Христа до своєї нареченої – Церкви. Хоч Понтифік і підкреслює, що така аналогія стосунків є «недосконалою», оскільки любов Христа є досконалою, а супруги можуть лише прагнути, щоб «Він дарував свою любов обмеженій подружній любові»⁴³. Все ж стосунки скріплюються благодаттю Таїнства, тож подруги можуть опиратися не лише на власні сили, але Бог, свідчивши любов до них, супроводжуватиме їх у співжитті.

Подружня любов у своїй суті керує сексуальністю чоловіка і жінки задля їхнього спільного добра, в якому вони покликані до співтворення нового життя разом із Богом. Супруги, які не можуть мати дітей, творячи спільність життя і спільне благо, мають змогу «жити повним подружнім життям, у людському і християнському значенні»⁴⁴. Вони можуть реалізувати своє батьківство через

---

³⁹ Див. John Paul II. Encyclical *Redemptor Hominis* [Відкупитель Людини] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. katekhytyka-6.blogspot.com (29.03.2020), п. 10.

⁴⁰ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 13.

⁴¹ Paul VI. Encyclical *Humanae Vitae* [Людське Життя] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. rodyna.sde.org.ua (02.04.2020), п. 8.

⁴² Див. Гриб В. *Богослов'я тіла: пробудження Адама – зустріч із Своєю* // family-institute.org.ua (05.04.2020).

⁴³ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (06.04.2020), п. 73.

⁴⁴ Там само, п. 80.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

усиновлення, яке стає «вираженням особливої плідності подружнього досвіду»⁴⁵. Любов подружньої пари виключає закритість в собі і передбачає відкритість на плідність. Нове життя стає плодом такої відкритості і приходить не ззовні, але з самої внутрішності такої любові, стаючи тим даром, який отримують батьки, як нагороду за її плекання. З часом така любов ні в якому разі не має слабнути, але, навпаки, супруги мають поглиблювати та зміцнювати її, стимулюючи її розвиток.

Папа Франциск в Апостольському повчанні «*Amoris Laetitia*» присвячує цілий розділ поняттю подружньої любові. Він, посилаючись на Перше Послання до Коринтян апостола Павла, зокрема на його «Гімн любові», виділяє її головні риси⁴⁶. Понтифік звертає увагу на терпеливість, через яку супруги мають силу стримувати власний гнів, коли стосунки часом не є ідеальними. В такому часі Папа Франциск радить намагатися зрозуміти те, що досконалих людей немає, а кожен має власний погляд, і в цій ситуації важливим є, опановуючи емоції, у любові приймати іншу особу такою, якою вона є. Важливого значення Папа надає любові в контексті служіння, яке полягає у радості від того, щоб віддавати себе. У ній ми розуміємо цінність іншого, на противагу індивідуалізму, який зосереджує нас лише на власних інтересах. Важливим моментом є досвідчення саме значущості особи, а не прагнення заволодіти нею. Служіння поєднується із покірністю, яка виключає будь-які моменти гордості чи намагання домінувати над кимось у сім'ї⁴⁷. Адже логіка змагання і прагнення до влади часто затирає покірну любов, яка пропонує можливість відчутти її саме через виключення гордості. Папа Франциск наголошує на тому, що подружня любов у своїй суті є лагідною і люб'язною, оскільки розуміє під собою входження у життя супруга передусім із глибокою пошаною до його свободи. Така свобода в поєднанні з довірою скріплює стосунки і відкидає будь-які підозри і фальш. Християнський шлюб має стати тим місцем, де «[...] одна особа повністю “зливається” з іншою

---

⁴⁵ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (06.04.2020), п. 82.

⁴⁶ Див. Там само, п. 92.

⁴⁷ Див. Там само, п. 98.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

особою протилежної статі, не втрачаючи власної ідентичності, але, навпаки, поглиблюючи її»⁴⁸. У примусі неможливо відчувати справжньої любові, оскільки такий стосунок базується на відчутті незалежності і добровільної згоди на спільне життя. Подружня любов має стати безкорисливим даром, який супруги даруватимуть у спільному житті одне одному. Для християнської сім'ї стосунок любові передбачає можливість прощення, до якого спонукатиме усвідомлення Божого прощення для кожного особисто, і тому Папа заохочує до щоденного закінчення дня у формі цілого загального примирення у родині.

Папа Франциск наголошує на тому, що подружня любов дає розуміння того, що любов одного з подругів до іншого не є досконалою. Водночас у розумінні цього ми можемо приймати цей обмежений стосунок іншого, оскільки «недосконала любов не означає фальшива або не справжня любов. Вона справжня, але обмежена і дочасна»⁴⁹. І саме в таких відносинах любов взаємодіє з недосконалістю, і через прощення приймає обмеженість іншого.

Відображенням подружньої любові є діти, яким подружній стосунок дає життя. Саме вони стають знаком єдності подругів. Папа Франциск пише, що так само як Бог любить людину, незалежно від того, що вона робить, так і любов до дітей у сім'ї є ще до того, як вони її заслужать. В дітях подруги бачать дар, який довірив їм Бог⁵⁰. Тому подружжя, яке не бажає мати дітей, не може бути назване християнським, оскільки воно з огляду на свою святу мету дарування життя є закритим для того, щоб бути домашньою церквою⁵¹.

Тож любов супругів у християнській сім'ї має опиратися на віру, а також прагнути до досконалості, уприсутнювати стосунок Христа до своєї Церкви і творитися передусім, як любов духовна⁵². Приймаючи Таїнство Подружжя, християнська сім'я, отримує дар взаємного освячення та спасіння подругів, які є

---

⁴⁸ Гриб В. *Богослов'я тіла: пробудження Адама – зустріч із Свою* // family-institute.org.ua (07.04.2020).

⁴⁹ Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (07.04.2020), п. 113.

⁵⁰ Див. Там само, п. 166.

⁵¹ Див. Недзельська. Н. *Сутність християнського розуміння природи сім'ї та шлюбу* // Українське релігієзнавство № 29 (2004), с. 15.

⁵² Див. *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 72-73.

знаком нагадування Церкві жертви Христа. Лише споглядаючи Ісуса, подружжя є здатне глибинно пізнавати правду про людські стосунки, відображаючи риси Божої любові.

1.2.2 Нерозривність та одність

Сім'я, передбачаючи у своїй основі взяття на себе відповідальності за іншу особу, відкидає можливість «вільної любові» і встановлює моногамний союз одного чоловіка та однієї жінки. Такий союз передбачає створення постійної єдності «в інтелектуальному, соціальному, духовному, емоційному й фізичному планах»⁵³. Папа Іван Павло II в Апостольському повчанні «*Familiaris Consortio*» пише про те, що подружня любов творить цілість із різних елементів людської особи. У такій любові подруги вчаться єднатися у своїх характерах, серцях, тілах, думках, показуючи світові спільноту єдності. Зокрема «імпульси тіла й інстинкту, сила почуттів і прив'язань, стремління духа і волі» єднаються нею в особовій єдності. У своїй суті любов є даром Духа, якого Бог зсилає на подругів, щоб зробити їх здатними до взаємопізнання, єднання та співпраці з Ним.

Кодекс Канонів Східних Церков чітко зазначає, що у подружньому союзі добровільна згода двох осіб має бути невідкличною і творити «взаємну спільність усього життя»⁵⁴. Документ зазначає щодо властивостей подружжя: «Істотними прикметами є одність і нерозривність [...]»⁵⁵. Саме ці якості виключають можливість розлучення або полігамії. Тож християнський шлюб є союзом одного чоловіка та однієї жінки, які у добрій волі готові жити спільно усе життя. Сама суть подружжя, як спільноти життя і любові, свідчить про його тривалість.

Вже в 1930-у році, в енцикліці «*Casti Connubii*», Папа Пій XI писав, що в тогочасному суспільстві існують викривлені форми сім'ї, які утворюють люди, виключаючи рису нерозривності та мету дітородження. Прикладами таких форм

---

⁵³ Докаш В. Християнська сім'я: модернізм та традиціоналізм // Релігія та Соціум: Міжнародний часопис. № 2(6), (2011), с. 114.

⁵⁴ Кодекс Канонів Східних Церков. Рим 1993, к. 776, п. 1.

⁵⁵ Там само, к. 776, п. 3.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

було «тимчасове», «експериментальне», «товариське» подружжя⁵⁶. Згодом Папа Іван Павло II також підкреслює те, що багато хто вважає неможливим і занадто складним рішення про співжиття з однією особою аж до смерті. Як вирішення, він пише, що лише в Ісусі Христі ми можемо знайти силу для повного єднання у подружній любові. Понтифік вказує, що Бог вимагає нерозривності шлюбу, як знаку вірної любові, якою Він і наділяє кожную людину. Християнські сім'ї, які плекають у собі благо нерозривності, Папа заохочує бути для сучасного світу знаком невтомної вірності Христа до людини. Іван Павло II вказує, що «[...] християнські супруги покликані до реальної участі в невідкличній нерозривності»⁵⁷. Таким чином Таїнство Подружжя супроводжує подругів впродовж цілого їхнього життя.

Папа Франциск в повчанні «*Amoris Laetitia*» вказує на те, що хоч часто почуття в шлюбі з часом згасають і не можуть бути тієї ж сили, що й на початку співжиття, все ж через щоденне підтримування власного взаємного рішення любити і належати одне одному, подружжя продовжує володіти міцною любов'ю, не ослаблюючи її, але трансформуючи. У цьому сенсі він називає подружжя «*дорогою щоденних зусиль*». Святіший Отець наголошує й щодо одності подружньої любові, яка зумовлює подругів жити «[...] із відчуттям повної приналежності лише до однієї особи [...], бо тому, хто не наважиться полюбити назавжди, важко буде любити по-справжньому навіть один день»⁵⁸.

Папа Лев XIII в енцикліці «*Arcanum Divinae Sapientiae*» пише, про те, що нерозривність шлюбу потверджується тим, що подружня любов скріплена й удосконалена вічною небесною любов'ю, прообразом якої вона є⁵⁹. А Папа Пій XI в енцикліці «*Casti Connubii*» вказує на те, що сам Бог встановляє нерозривність і міцність шлюбу, та наводить біблійні цитати: «Що, отже, Бог

---

⁵⁶ Див. Pius XI. Encyclical *Casti Connubii* [Непорочне Подружжя] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. ktds.org.ua (09.04.2020), п. 51.

⁵⁷ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 20.

⁵⁸ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (09.04.2020), п. 319.

⁵⁹ Див. Leo XIII. Encyclical *Arcanum Divinae Sapientiae* [Таємниця Божої Премудрості] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. rodyna.sde.org.ua (09.04.2020), п. 9.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

получив, людина хай не розлучає» (Мт 19, 6); «Кожний, хто відпускає свою жінку й одружується з іншою, чинить перелюб» (Лк 16, 18). Папа нагадує, що перед Різдом Христовим Мойсей дозволив надавати розвідний лист через жорстокість сердець, натомість Христос у своєму приході відкликає такий дозвіл та встановляє непорушність шлюбу. І хоч Таїнством Подружжя цей шлюбний зв'язок скріплюється, подружжя ще перед встановленням його як Таїнства, вже несе в собі вічність. Навіть у невірюючих супругів, які не приймали благословення Церкви, але були нею визнані, як справжнє подружжя, на підставі Божого права є нерозривний зв'язок⁶⁰, який є підпорядкований Божій волі і не може бути усунений людською владою.

Нерозривність подружжя дбає про добро подругів найперше в тому, що дає впевненість у тривалості їхнього зв'язку. Одність та нерозривність свідчать і про захист від невірності та запевнення у подружній чистоті. У цій впевненості одне в одному подруги мають розуміння взаємної відповідальності у вихованні дітей, а також розуміння того, що їхній зв'язок призначений «[...] не задля задоволення похотей, а для того, щоби здобувати одне для одного найвище та вічне добро»⁶¹. Саме з таких цілей та ознак християнської сім'ї відповідно впливають завдання та обов'язки кожного з її членів.

1.3 Обов'язки і завдання християнської сім'ї

Кодекс Канонів Східних Церков вказує на те, що разом із рівними правами, в часі укладення шлюбу подруги набувають і рівних обов'язків подружнього співжиття⁶². Тож подібно до громадянських обов'язків, якими людина наділяється в момент певного віку, так і в прийнятті Святих Таїнств, зокрема шлюбного благословення, члени подружжя набувають повинностей, які Церква закликає у поєднанні з функціями у суспільстві пам'ятати і виконувати. Завдання, які ставить Церква перед кожним подружжям, впливають з таких

---

⁶⁰ Див. Pius XI. Encyclical *Casti Connubii* [Непорочне Подружжя] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. ktds.org.ua (10.04.2020), п. 34.

⁶¹ Там само, п. 37.

⁶² Див. Кодекс Канонів Східних Церков. Рим 1993, к. 777.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

обов'язків, які, як два поняття, часто вживаються Папою Іваном Павлом II та Папою Франциском, як синонімічні. Характер обов'язків та завдань християнської сім'ї впливає з її суті та відображає заклик до досконалості у тому, чим вона покликана бути, а саме спільнотою життя і любові. З цього впливає, що завдання сімейної спільноти передусім визначаються через «[...] місію збереження, об'явлення і передавання любові»⁶³.

Обов'язки, як невідкладні для виконання у відношенні до іншої особи, впливають з визначення поняття сім'ї та її головних рис. Таким чином, згідно визначення подружжя, подруги мають обов'язок у своїй згоді творити спільність усього життя, є відповідальними за народження і виховання дітей та зобов'язуються до дотримання єдності і нерозривності. У своєму Апостольському повчанні Папа Іван Павло II присвячує цілий розділ завданням християнської сім'ї. Передусім Понтифік наголошує на тому, що Таїнство Подружжя, у якому двоє осіб стають нагадуванням Христової жертви, «[...] як і кожне таїнство, є пам'яткою, актуалізацією та пророцтвом того діла спасіння»⁶⁴. У відповідності до цього члени сім'ї мають завдання свідчення Божих діл, застосування вимог любові на практиці та життя з надією на Воскресіння у Христі. Папа виділяє чотири основні завдання, які стоять перед кожною християнською сім'єю: «творення спільноти осіб, служіння життю, участь у розвитку суспільства, участь у житті і післанництві Церкви»⁶⁵.

У своїй основі сім'я покликана бути спільнотою осіб, у якій кожен з її членів має певні зобов'язання задля спільного блага. До утворення спільноти передусім покликані подруги, які зростають в єдності і щоденно взаємодоповнюють одне одного⁶⁶. Іван Павло II зазначає, що сім'я має стати «школою багатшої людяності»⁶⁷, в якій кожен з її членів виховуватиметься у служінні і любові не лише всередині спільноти, але й поза її межами. У такій спільноті кожен з її

---

⁶³ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 17.

⁶⁴ Там само, п. 13.

⁶⁵ Там само, п. 17.

⁶⁶ Див. Там само, п. 18-19.

⁶⁷ Там само, п. 21.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

членів наділений обов'язком дбати про плекання гідності і покликання одне одного, як людської особи. Зокрема жінка в ролі дружини і матері, як зазначає Папа, є часто дискримінована у різних суспільних завданнях. Все ж вона покликана, не втрачаючи повноти жіночої людськості, реалізовувати себе як у сім'ї, так і поза нею. Проте, беручи на себе, окрім обов'язку дбати про благополуччя родини, інші професійні функції, жінка не повинна втрачати своєї справжньої сутності⁶⁸. Водночас роль чоловіка, як подруга і батька, має починатися із власних стосунків з Богом і вимагає повсякденної поваги до гідності жінки, як дружини чи матері дітей. Також і діти, які є членами сім'ї і мають право на прийняття, любов та турботу, покликані робити свій внесок в будівництво та освячення спільноти.

Одним з основних обов'язків християнського подружжя є народження і виховання дітей. Важливим є правильне розуміння подружньою парою відповідальності батьківства і пов'язаних із ним завдань⁶⁹. Папа Іван Павло II вже в сучасному для нього світі бачив актуальні виклики сім'ї та необхідність того, щоб Церква, а зокрема і християнська сім'я, як її складова, стали на захист життя, яке часто стає причиною дискусії, а саме щодо його цінності і вартості. Папа нагадує, що людське життя завжди є «величним даром Божої доброти»⁷⁰, на обороні гідності якого християнська сім'я, як приклад, завжди має стояти. У сім'ї подружки покликані забезпечити людське життя любов'ю, повагою і вихованням. Понтифік зазначає, що право й обов'язок щодо виховання діють спільно і виходять зі стосунків любові, яка єднає батьків і дітей. Подруги мають обов'язок силою власного прикладу разом з дітьми брати участь у збереженні правди та гідності сім'ї, а зокрема у підтвердженні засадничих сімейних цінностей. Митрополит Андрей Шептицький у своїх пастирських листах неодноразово нагадував подругам про відповідальність виховання дітей, яке

---

⁶⁸ Див. Докаш В. *Християнська сім'я: модернізм та традиціоналізм* // *Релігія та Соціум: Міжнародний часопис*. № 2(6), (2011), с. 121.

⁶⁹ Див. Paul VI. *Encyclical Humanae Vitae* [Людське Життя] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. rodyna.sde.org.ua (12.04.2020), п. 10.

⁷⁰ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 30.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

взаємопов'язане із самою сім'єю: «[...] якою буде ваша родина, таким буде й те виховання, яке подаватиме своїм дітям!»⁷¹. І хоч вихованням дітей мають займатися також суспільство та Церква, все ж найперше саме в родині формується особистість⁷². Подібно і Папа Франциск заохочує батьків до відповідального виконання свого освітнього обов'язку. Він пише, що батьківським завданням є виховання в дитини схильності до добра та вироблення цінностей, які сама дитина б відкривала і шанувала. Водночас батьки мають сприяти розвитку відповідальної свободи, як вартісного дару. Зокрема Понтифік пише про подругів, які перед собою мають бачити «місію євангелізаторів власної родини»⁷³ та стимулювати і свідчити досвід віри у своїй сімейній спільноті.

Сім'я, будучи основною складовою суспільства, є органічно поєднаною з ним і відповідно не може закриватися в собі, але має покликання до взаємодії. Папа Венедикт XVI в енцикліці «*Deus caritas est*» підкреслює: «Будувати справедливий суспільний лад – безпосереднє завдання мирян»⁷⁴. Особливою ж є роль християнської сім'ї, яка зобов'язує її членів, беручи участь у світських справах, завжди намагатися спрямовувати їх згідно Божого задуму. У вихованні дитини сім'я стає «першою й незамінною школою суспільного життя»⁷⁵ і дбає про розвиток суспільних відносин на прикладі сімейних. Сімейна спільнота, виконуючи роль клітини суспільства, має брати участь і в суспільному служінні, зокрема у співпраці зі світськими організаціями. Папа Іван Павло II пише, що вже в актуальний для нього час цивільні закони часто утискали права традиційної сім'ї, тож Понтифік підкреслює, що сімейна спільнота сама, працюючи в суспільстві та старанно виконуючи свою роль, може дбати про захист власних прав і обов'язків. Загалом важливим є донесення до

---

⁷¹ Шептицький А. *Твори митрополита Андрея Шептицького. Пастирські послання до духовенства й вірних Станіславівської Епархії (1899-1904)*. Львів 1935, с. 57.

⁷² Див. Дуда Н. *Митрополит Андрей Шептицький – опікун і вихователь дітей та молоді* // *Вісник Закарпатської Академії Мистецтв випуск №9* (2017), с. 142.

⁷³ Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // *vatican.va* // За неофіц. укр. перекл. *synod.ugcc.ua* (15.04.2020), п. 287.

⁷⁴ Benedict XVI. *Encyclical Deus Caritas Est* [Бог є Любов] // *vatican.va* // За неофіц. укр. перекл. *katekhytyka-6.blogspot.com* (25.04.2020), п. 29.

⁷⁵ Іван Павло II. *Апостольське повчання Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 43.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

громадськості того, що від стану сім'ї у суспільстві залежить моральність і розвиток держави загалом⁷⁶. Водночас такі сім'ї стають прикладом послуху до обов'язку підпорядкування справедливим законам і владі⁷⁷.

Християнська сім'я, будучи у своїй суті «Церквою в мініатюрі» (*Ecclesia domestica*), має завдання будівництва Церкви-Матері. Взаємодіючи з нею, сім'я утверджується і зміцнюється Христовою благодаттю та отримує постійне наставлення та післанництво до служіння любові. У цьому наслідуванні сім'я стає не лише пасивним отримувачем дару любові і спасіння, але має завдання бути активним передавачем, стаючи при цьому «спасаючою спільнотою»⁷⁸. Її члени мають жити служінням своїй Церкві та суспільству, виявляючи присутність Христа та утворюючи «євангелізуючу спільноту, спільноту в діалозі з Богом, спільноту в служінні людині»⁷⁹. Особливістю є те, що служіння такої сім'ї покликане творитися у єдності: разом обома супругами та разом батьками і дітьми. Саме християнські родини мають бути живим свідченням домашніх церков, а тому й головними об'єктами душпастирства Церкви⁸⁰.

Папа Франциск в Апостольському повчанні «*Amoris Laetitia*» часто повторює, що Таїнство Подружжя є даром, через який подруги покликані до взаємного освячення і спасіння. Тож завданням членів християнської сім'ї передусім є ведення одне одного до пізнання Божої любові. Також у власному досвіді зрілі подруги можуть ділитися з іншими подружжями порадами і таким чином супроводжувати їх у дорозі до ідеалу християнського подружжя та взаємного освячення⁸¹.

Тож обидва Понтифіки у своїх повчаннях вказують на те, що християнська сім'я керується Богом, як своїм джерелом, і представляє ідеал, який полягає у духовно і фізично відданому союзи на все життя одного чоловіка і однієї жінки з

---

⁷⁶ Див. Гавінська М. *Християнська сім'я серед викликів сучасності* // simya.io.ua (25.04.2020).

⁷⁷ Див. Лео XIII. *Encyclical Arcanum Divinae Sapientiae* [Таємниця Божої Премудрості] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. godyna.sde.org.ua (25.04.2020), п. 26.

⁷⁸ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 49.

⁷⁹ Там само, п. 50.

⁸⁰ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (03.05.2020), п. 200.

⁸¹ Див. Там само, п. 230.

РОЗДІЛ І. ІДЕАЛ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї І ЇЇ ЗАВДАННЯ

метою плекання спільного блага та народження і виховання дітей⁸². Зокрема важливим є Таїнство, як благословення, в якому подруги повинні мати розуміння, що «перед Богом мусітимуть відповісти колись за ті обов'язки, на які присягнули в Церкві»⁸³. Водночас сім'я може зватися християнською, тоді, коли вона узгоджується з біблійними принципами, а її члени знають і виконують свої функції та обов'язки, розуміючи своє покликання до співжиття. Папа Франциск не бажаючи ще раз повторювати слова Івана Павла II, лише доповнює їх, вказуючи, що саме любов є найважливішим стосунком у подружжі, на якому базуються всі інші, тож зміцнення любові є найважливішим завданням у душпастирстві сім'ї⁸⁴. Таким чином саме подружня любов в сукупності з дітородженням, нерозривністю та одністю свідчать про сім'ю, яка відповідає титулу християнської. Сьогодні така модель часто не є дотриманою, тому в світі маємо невеликий відсоток сімей, які можуть себе такими називати. І хоч багато сімей не відповідають біблійному ідеалу, Бог їх продовжує благословляти. Відповідно до цього Папа Франциск пише: «Наше навчання про подружжя і родину не повинно втрачати натхнення, а повинно змінюватися в світлі послання любові й чужості – щоби не перетворитися лише в захист холодної і нежиттєздатної доктрини»⁸⁵.

---

⁸² Див. Jeter D. *What Is a Christian Family?* // insight.org (05.05.2020).

⁸³ Шептицький А. *Твори митрополита Андрея Шептицького. Пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської Епархії (1899-1904)*. Львів 1935, с. 60.

⁸⁴ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (05.05.2020), п. 246.

⁸⁵ Там само, п. 59.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Кожна сім'я, будучи у своїй суті спільнотою осіб із власними характерами та переконаннями, представляє місце і спосіб поєднання особистостей. Психологи визнають, що в подружжі поєднані протилежності, в яких «[...] чоловік і жінка базово є різними. Але й попри цю головну відмінність, чоловік і жінка, зазвичай різні за характером і темпераментом»¹. Проте хоч такі протилежності часто ускладнюють подругам життя, все ж члени сім'ї покликані вчитися співжити з тим, кого з любов'ю приймають. Таке єднання не завжди є легким, а зростання у ньому часто супроводжується різного роду конфліктами. Християнські сім'ї не є винятком цьому, але навпаки мають додаткові виклики.

Загалом сучасна сім'я переживає кризу, яка торкається її інституту та моральності. Причинами такої кризи можуть виступати як внутрішні чинники подругів, як особистостей, так і зовнішні чинники нових культур, які часто здійснюють негативний вплив на формування сім'ї. Соціолог Ольга Кузьмук, яка писала про явище «кризової сім'ї», влучно зазначає:

[...] характерною ознакою кінця ХХ – початку ХХІ століття стало позбавлення колишньої сакральності шлюбу, який зараз перебуває у стані занепаду й став способом ефективного подружнього життя, яке члени подружжя, інколи зовсім не бажаючи бути батьками, використовують для захисту від безладу зовнішнього світу².

Загалом сім'я, хоч є стабільним інститутом, в сьогоденні часто трансформується до нових форм під дією зовнішніх впливів. Сучасні соціологічні дослідження представляють виникнення в сьогоденні поняття кризової сім'ї передусім через «[...] зміни ціннісних орієнтацій у шлюбно-сімейних стосунках»³. Таким чином у сім'ї виникають дисфункції, які передбачають невиконання сімейних обов'язків і сприяють її руйнуванню, як інституту. Криза сімей виникає в той момент, коли всередині спільноти

---

¹ Кондратик Л. *Він і Вона*. Львів 2018, с. 121.

² Кузьмук О. *Кризова сім'я як приклад соціально вразливої категорії населення: соціологічний аналіз феномену* // *Нова парадигма* 126 (2015), с. 212.

³ Там само, с. 210.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

відбувається заміна усталених і необхідних для життєздатності функцій на пріоритетніші, на думку подругів, ознаки щасливої сім'ї, які витісняючи більш важливі, змінюють сімейні цінності та цілі.

Основною метою даного розділу є виокремлення і аналізування головних причин сімейних криз, які виокремлюють обидва Понтифіки у своїх повчаннях. Іншим завданням постає висвітлення можливих шляхів вирішення конфліктів та криз членами сім'ї. Проте, перед тим, як розглянути причини конфліктних ситуацій, слід також дослідити саме поняття кризи у сім'ї, а також думки Папи Івана Павла II та Папи Франциска щодо цього.

2.1 Зміст та поняття сімейних криз

Сімейною кризою називають стан порушення стабільності стосунків подругів, який «[...] призводить до фрустрації звичних способів функціонування сім'ї та неможливості справитися з новою ситуацією, використовуючи старі моделі поведінки»⁴. Кожна сімейна криза має свою причину і відповідні наслідки для подальшого співжиття. Примітною є думка психологів, які вважають, що сімейні сварки, у разі легкого їх усунення, зазвичай мають позитивні наслідки у вигляді здорового діалогу та удосконалення взаємин. Якщо ж сварка розгортається, то супроводжується більшою емоційністю і різким протистоянням двох сторін, завдаючи передусім шкоди та деструктивних наслідків сім'ї, як спільноті⁵.

Конфлікти представляють собою деформацію сімейних міжособистісних стосунків, яка поступово вражає різні аспекти відносин. Таким чином психологи виділяють три аспекти, які є наслідком послідовного загострення конфлікту. Першим є комунікативний аспект, в якому відбувається порушення взаєморозуміння. У наступному прагматичному аспекті подруги починають сумніватися у надійності партнера, а також проявляється порушення

---

⁴ Єрмакова Н. – Авраменко А. *Сімейна криза у молодих сім'ях та шляхи її подолання // Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 22–23 лютого 2018 року*. Суми 2018, с. 348.

⁵ Див. Там само, с. 348.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

взаємодопомоги, що в свою чергу призводить до третього легітимного аспекту, в якому відбувається відторгнення одного із подругів, як члена сім'ї⁶.

Відповідно до того, якими стануть наслідки конфлікту, можемо розрізнити конструктивний (наслідком якого є збільшення взаєморозуміння і жертвовності) та деструктивний (самопригнічення, відчуження, зменшення довіри) конфлікти. Незважаючи на двосторонній вплив конфліктів на сімейні стосунки, психологічні посібники вказують на те, що також і повна відсутність сімейних сварок та конфліктів, як і їх частішання, можуть свідчити про наявність кризи⁷.

Явище сімейної кризи, як наслідку конфлікту, заторкує кожного члена сім'ї і впливає на кожного по-своєму. Симптоми такої кризи проявляються на індивідуальному рівні і можуть виражатися у тривалому гніві, розчаруванні, образі, звинуваченнях, відмежуванні від подруга, закритості у собі та інших реакціях⁸. Подруги, перебуваючи тривалий час у конфлікті, можуть «звикати» до негативних почуттів, які в даний час відчувають одне до одного. При цьому індивідуальні прояви кожного члена відображаються на добробуті всієї сім'ї, що тягне за собою послаблення єдності та міцності стосунків і входження подругів у кризу, в якій вони втрачають бажання до єдності, співпереживання та розуміння одне одного. Зокрема психологи підкреслюють ознаки відносин при виниканні сімейної кризи: цілковита відсутність сварок, неконструктивність спілкування, захисно-агресивна поведінка, уникання прийняття рішень чи вирішення проблем, встановлення певних меж у сексуальних стосунках або у спілкуванні⁹.

Папа Франциск в Апостольському повчанні «*Amoris Laetitia*» зазначає, що дві особистості у подружжі представляють любов однієї особи до когось іншого. Цей «інший» у своїй відмінності не претендує на ідеальну любов, але любить

---

⁶ Див. Руденок А. Сімейні кризи як підґрунтя міжособистісних конфліктів у сім'ї // *Проблеми сучасного педагогічного образования*, №44-2 2014 // elibrary.ru (29.08.2020).

⁷ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, с. 97.

⁸ Див. Там само, с. 107.

⁹ Див. Єрмакова Н. – Авраменко А. *Сімейна криза у молодих сім'ях та шляхи її подолання // Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 22–23 лютого 2018 року*. Суми 2018, с. 348.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

саме так, як він здатний у своїх обмеженнях, недосконалою, але справжньою любов'ю¹⁰. Роздумуючи над подружжям, як поєднанням двох «інших», Святіший Отець згадує розподіл криз і пише про нормативні і ненормативні кризи, які залежать від проходження певного етапу співжиття або спонтанної події у сім'ї.

Водночас науковці також виділяють так-звані нормативні кризи, які є передбачуваними у сім'ї і є здебільшого поступовим пристосуванням до нових ролей, відповідальностей чи обов'язків. Такі кризи відзначаються майже у всіх сім'ях, але мають індивідуальні прояви і виникають відповідно до рівня психологічного стану¹¹. Загалом християнські психологи, такі як Лідія Кондратик, виділяють нормативні кризи, як звичне явище. Водночас вони виокремлюють сім фаз чи етапів подружньої любові, під час яких ці кризи можуть виникати: «етап закоханості або букетно-цукерковий, етап насичення, етап відрази, етап терпіння, етап поваги і виконання обов'язків, етап справжньої дружби та етап справжньої любові»¹². Часто подружні пари зазнають криз власних стосунків на одному з цих кроків, навіть не доходячи до останнього рівня справжньої любові, який представляє ціль подружнього життя, а саме щастя служіння.

Кожна сім'я, як певна система стосунків, має свій стиль життя, до якого подруги пристосовуються і який змінюється в часі її розвитку. Сімейна криза, за думкою християнських психологів, є перехідним станом та передбачає зміну сталого способу життя всіх членів сім'ї: «Завданням криз – певним чином змінювати стиль життя кожної сім'ї»¹³. Однією із перших можливих нормативних сімейних криз є криза у період адаптації, коли подруги, пристосовуючись одне до одного, починають бачити всі схильності, звички та вподобання свого партнера, які не завжди співпадають із власними, що призводить до конфлікту. Таким чином двоє подругів синтезують два різних

---

¹⁰ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (03.09.2020), п. 113.

¹¹ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, с. 108.

¹² Кондратик Л. *Він і Вона*. Львів 2018, с. 134-138.

¹³ Там само, с. 139.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

стилі життя, з якими вони вийшли з різних сімей, і починають утворювати один спільний. Наступною у сім'ї є «криза народження першої дитини», в якій подружки набувають нової спільної відповідальності, про яку їм обом потрібно дбати, часто забуваючи власні потреби чи бажання. Іншими є кризи етапів, коли старша дитина іде в школу, а згодом покидає батьківську домівку, що означає для батьків необхідність відпустити її від себе і також є певним екзаменом щодо соціалізації дитини у нових спільнотах життя. Останніми нормативними кризами є кризи «*порожнього гнізда*» і криза втрати одного з подругів, які вимагають від членів подружжя, зокрема поосібно, мати сміливість і вміння знову пристосовуватися до життя вдвох або й наодинці, відпустивши дітей або свого друга і знову змінивши свій стиль життя¹⁴.

Окрім нормативних криз, психологи виділяють і ненормативні типи сімейної кризи. Специфіка останніх полягає у тому, що вони зазвичай викликані раптовою негативною подією, як-от: подружня зрада, смерть у сім'ї, розлучення, що відповідно вимагає більших зусиль та згуртованості всіх членів сімейної спільноти¹⁵.

Папа Франциск у своєму повчанні наголошує, що сім'я, яка зазнає різних криз, в усьому поступово вчиться бути щасливою в єдності і працює над тим, щоб скеровувати наслідки таких криз в руслі удосконалення та зміцнення власних зв'язків. Святіший Отець пише: «Кожна криза – урок, завдяки якому можна збільшувати інтенсивність спільного життя або, принаймні, знайти нове значення подружнього досвіду»¹⁶. Зокрема Понтифік говорить про сімейну кризу як таку, що має наслідок доброї новини, яку потрібно навчитися відчувати серцем. Водночас він наголошує на тому, що хоч кризи у правильному до них відношенні можуть приносити користь і зміцнювати стосунки у подружжі, все ж можуть бути й серйозним руйнівним фактором сім'ї. Папа, застерігаючи членів

---

¹⁴ Див. Кондратик Л. *Він і Вона*. Львів 2018, с. 140-148.

¹⁵ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, с. 108.

¹⁶ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (06.09.2020), п. 232.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

подружжя, умовно розділяє етапи сімейної кризи, в яких подружки поступово трансформуються з «особи, яку я кохаю», в «постійного супутника життя», «просто батька чи матері моїх дітей», і наостанок перетворюються в «чужу особу»¹⁷.

Аналізуючи Апостольське повчання «*Familiaris Consortio*» можна побачити, що Папа Іван Павло II у ньому мало що пише про сімейні конфлікти, і жодного разу не вживає термін «криза» у відношенні до сім'ї. Все ж Понтифік пише про труднощі, які зазвичай переслідують кожного з членів сімейної спільноти протягом їхнього життя. Кожного з них він заохочує бути знаком у світі, який хоч постійно піддається випробуванням, все ж завжди оновлюється, стаючи при цьому все сильнішою і стійкішою спільнотою. В тогочасному світі, як пише Папа, під дією суспільних чинників, сім'ї, особливо християнській, є важко вберегтися від спотворення її власних цінностей та культури. Саме це несе у собі наслідок багатьох так-званих сімейних криз, з якими вірні не вміють справлятися. Згодом Святіший Отець підкреслює: «Історична ситуація, в якій живе сім'я, виявляється, отже, мішаниною світла і тіней»¹⁸. По-особливому Папа звертає увагу на молоді сім'ї, які, за його словами, найбільше перебувають в зоні ризику, оскільки передбачають обов'язок двох різних особистостей навчитися жити у спільноті.

Хоч Папа Іван Павло II не пише про сімейну кризу, все ж роздумує про неналежні ситуації, які часто є наслідком сімейних криз і яких зазнають сім'ї в сучасності. Понтифік згадує деякі випадки в Апостольському листі «*Letter to families*» і називає їх «неправильними сім'ями»¹⁹. Прикладами таких неналежних ситуацій є пробні подружжя або вільні зв'язки, як-от «життя на віру», без укладання державного чи релігійного союзів. Ними Папа називає і тих, хто живе у сепарації, а також розлучених осіб, які вступили у нові шлюбні зв'язки.

---

¹⁷ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (06.09.2020), п. 233.

¹⁸ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio*. Львів 2006, п. 6.

¹⁹ John Paul II. *Letter to families* [Лист до сімей] // vatican.va // За офіц. укр. перекл. ktds.org.ua (06.09.2020), п. 5.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У документі «*Letter to families*», який був написаний через 13 років після «*Familiaris Consortio*», Папа Іван Павло II згадує про кризу у сім'ї, якої інколи зазнають подружки у своїй людській любові. Папа згадує і про «*кризу істини*», яку спричиняє зміна культури і тенденцій та в якій сім'я не може почуватися безпечно. В такій ситуації часто відбувається підміна понять «*любові*», «*свободи*» чи «*особи*», що в свою чергу підриває основи і протирічить «*цивілізації любові*»²⁰. Як наслідок сім'я стає вразливою і входить у кризу, яка поступово руйнує подружню любов і сімейні відносини.

Християнський психолог Норман Райт у своєму практичному посібнику сімейних стосунків пише: «Усі пари будуть час від часу відчувати незадоволення. Це нормально»²¹. Проте все залежить від обох подругів, які вирішують, що саме робити із таким незадоволенням і чи в підсумку воно будуватиме чи руйнуватиме їхню сім'ю. Психолог, підкреслюючи те, що дві особистості не можуть ідеально зійтися у переконаннях та інтересах без суперечок і конфліктів, розрізняє поняття конфлікту і сварки. Він наголошує на тому, що суперечка чи конфлікт можуть сприяти творенню стосунків у сім'ї та творенню спілкування членами подружжя. Натомість сварка є шкідливою сама по собі, оскільки є словесною боротьбою, у якій перш за все увага стоїть на іншій людині та на емоціях гніву, а не на вирішенні тієї чи іншої проблеми. Опісля такої перепалки стосунки зазвичай погіршуються і стають деструктивними у збудуванні сім'ї²². Щодо конфлікту, то він представляє собою зіткнення протилежних думок і є природним явищем, яке «[...] може відкрити двері спілкуванню, так само, як і закрити»²³. Подібно сімейний психолог Джон Грей вважає, що зазвичай причинами сварок подругів виступають «[...] гроші, секс, розбіжності у прийнятті рішень, плануванні задач, моральні цінності, різні погляди на виховання дітей та розподілення домашніх обов'язків»²⁴. Все ж

---

²⁰ John Paul II. *Letter to families* [Лист до сімей] // vatican.va // За офіц. укр. перекл. ktds.org.ua (06.09.2020), п. 13.

²¹ Райт Н. *Спілкування. Ключ до вдалого шлюбу*. Львів 2012, с. 64.

²² Див. Там само, с. 62-63.

²³ Там само, с. 203.

²⁴ Грей Д. *Чоловіки з Марса, жінки з Венери*, Київ 2017, с. 177.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

основним підґрунтям сімейних конфліктів психолог вважає невідчуття любові близької людини. Зокрема така відсутність відчуття любові у сім'ї, не дає змогу людині вповні виявляти навзаєм власні почуття до свого подруга.

Аналізуючи Апостольські повчання римських Понтифіків, таких як Іван Павло II та Франциск, можна зробити висновок, що поняття «сімейної кризи» з'явилося зовсім недавно. Попередні Святіші Отці, хоч писали про сімейні проблеми та так-звані «неправильні» сім'ї, все ж чітко не називали їх поняттям кризи. Щодо психологів, то вони погоджуються між собою у визначенні поняття сімейних криз: «[...] це ситуації чи етапи в нашому житті, які “вибивають нас із зони комфорту” і змушують прийняти зміни, адаптовуватись до нового, виробляти нові моделі поведінки, розширювати певні межі, по-іншому дивитись на деякі речі»²⁵. Водночас Папа Франциск, підкреслюючи необхідність вміння використовувати кризи у позитивному руслі, пише: «[...] кожна криза – це нове “так”, яке уможлиблює відродження міцнішої, переміненої, зрілої й просвітленої любові»²⁶. Все ж, для повного дослідження і розуміння явища сімейних криз, яке представляє собою причину порушення взаємовідносин у сім'ї і передбачає зміну усталених моделей її функціонування, потрібно визначити їх рушії.

2.2 Причини виникнення сімейних криз

Кризове суспільство продукує багато чинників, які можуть стати причиною стресу і кризи у сім'ї, як-от: фінансова криза, втрата роботи, зміна місця проживання, різного роду проблеми в бізнесі, вплив нових масових культур. Тож суспільні події потенційно можуть бути одними з головних причин виникнення сімейних конфліктів. Проте загострення сімейних відносин можуть мати причини свого виникнення у внутрішньому аспекті життя і, відповідно до свого розвитку, переростати у кризи. Важливо розуміти, що причини даних криз змінюються відповідно до виду сім'ї та характеру проблем. Наприклад, у сім'ї,

---

²⁵ Кондратик Л. *Він і Вона*. Львів 2018, с. 149.

²⁶ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (08.09.2020), п. 238.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

де жінка виховує дітей без чоловіка, причиною сімейних криз здебільшого виступає бідність, нестабільність та невпевненість у завтрашньому дні і в майбутньому власних дітей, що водночас викликає необхідність допомоги ззовні²⁷.

Згадуючи про нормативні та ненормативні сімейні кризи, які відбуваються у сім'ї, мусимо розуміти, що останні є більш небезпечними, оскільки є наслідками передусім негативних подій. Все ж кожна сімейна криза має власні причини і є часто спровокованою поведінкою одного із подругів. Тож такі причини сімейних криз можемо назвати внутрішніми, оскільки вони передбачають викривлення індивідуальних переконань чи схильностей одного з подругів чи навіть обох. В свою чергу психологи вказують на те, що причиною виникнення різного роду сімейних конфліктів, а згодом і криз, є передусім неспівпадання і суперечливість потреб, дій і прагнень подругів²⁸. Зокрема сімейний психолог У. Харлі вважає, що найчастіше причиною таких криз «є подружня несумісність, яка виникає у випадку тотального незадоволення базових потреб подружжя»²⁹.

Аналізуючи Апостольські повчання Папи Івана Павла II та Папи Франциска, у цьому розділі слід виділити і пояснити найпоширеніші причини сімейних криз та конфліктів, які згадують обидва Понтифіки.

2.2.1 Індивідуалізм та спотворення поняття свободи особи

Папа Франциск у своєму повчанні пише про індивідуалізм, як особливу загрозу інституту сім'ї, яка «[...] знецінює родинні узи і призводить до трактування кожного члена родини як окремого острова»³⁰. У такій моральній позиції людина ставить власні бажання в ролі абсолютних істин, які бачить, як життєву ціль. Як

---

²⁷ Див. Гурко Т. *Трансформація інституту сучасної сім'ї* // Соціологічні дослідження № 10 (1995) с.98.

²⁸ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, с. 94.

²⁹ Там само, с. 98.

³⁰ Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (10.09.2020), п. 33.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

наслідок особа витворює «панівну ідею суб'єкта», в якій знецінюються сімейні зв'язки, що відповідно викликає агресію і розчарування.

Папа згадує і про зв'язок поняття індивідуалізму з поняттям персоналізму як тенденції, що передбачає недовіру та постійний пошук комфорту без будь-яких зобов'язань. Таким чином ці поняття пов'язуються зі спотворенням розуміння дару свободи, оскільки у них індивід стає неспроможним дарувати себе іншим, а отже й будувати подружжя. Як наслідок, кількість осіб, які вибирають самотнє життя постійно збільшується. Папа Франциск зазначає: «[...] сьогодні легко сплутати справжню свободу з ідеєю що кожний оцінює на власний розсуд, так, ніби поза індивідами немає правд, цінностей, засад-орієнтирів [...]»³¹. У тенденції індивідуалізму у співвідношенні до прагнення власної свободи особа набуває страху нереалізованості через подружні стосунки, тому часто здійснює власний вибір лише на користь особистих прагнень. Папа також поєднує індивідуалізм із поняттям нарцисизму, який не дає людині можливості бачити і розуміти чийсь бажання чи потреби, окрім своїх. В такому переконанні людина починає любити егоцентричною любов'ю, яка зосереджується на власному «я» і прагне до того, щоб оточуючі задовольняли його потреби. У нарцисичному самовдоволенні особа не може радіти щастю іншого чи визнавати його цінність, як особи³².

У свою чергу Папа Іван Павло II у своєму Апостольському повчанні заходить дещо з іншого боку і вказує на те, що причиною непорозумінь і проблем сучасної сім'ї зазвичай є спотворене поняття свободи. Свобода, за його словами, часто поєднується з егоїзмом, який виключає можливість віддати себе комусь іншому. Егоїзм в свою чергу пов'язаний з індивідуалізмом і є небезпекою для подружньої любові. Свобода особи, яка в ідеалі мала б бути здатністю виконувати щодо себе Божий план, стає часто егоїстичним засобом самоутвердження і відповідно засобом відмежування від спільного блага сім'ї.

---

³¹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (10.09.2020), п. 34.

³² Див. Там само, п. 34.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Папа підкреслює, що подруги, усвідомлюючи власну свободу, покликані дбати про сімейні взаємини. В такому розумінні вони повинні уникати спотворення засадничих істин та цінностей, яке несе небезпеку в неправильному трактуванні незалежності подругів у стосунках. Водночас Понтифік підкреслює необхідність правильного розуміння свободи подругами у дотриманні моральних істин та норм, «[...] які регулюють статеве співжиття в подружжі та надають йому людського й християнського виміру»³³. Свідоме розуміння і виконання Божого задуму дає людині змогу щодня формуватися, роблячи певний свобідний вибір чи рішення.

Папа Іван Павло II вказує на те, що подружня любов виключає обмеження свободи особи, але у вірності своєму подругу захищає подружжя від будь-якого суб'єктивізму. Він наголошує, що члени подружжя покликані до цілковитого самовіддання одне одному і власній сім'ї, виключаючи індивідуалізм, який шукає вигоди лише для себе на противагу потребам спільноти. Сімейне життя, за словами Святішого Отця, має керуватися «законом безкорисливості», який надихає кожного з членів сім'ї бачити і шанувати в іншому особову гідність. Такий закон керується принципом самовіддачі. Зокрема в енцикліці «*Evangelium Vitae*» Іван Павло II також підкреслює: «[...] “безкорисливе дарування себе” – завдання і місце виповнення власної свободи»³⁴.

Соціолог і політик XIX-го століття Алексіс де Токвіль дав визначення індивідуалізму, як почуттю, яке ізолює особу від оточуючих і спонукає творити для себе власне маленьке суспільство, забуваючи про сім'ю, друзів та суспільство загалом. Як наслідок така тенденція з часом перетворюється на егоїзм, характерний пристрасною любов'ю до себе самого³⁵. З ним погоджується і філософська наука, яка вказує на те, що індивід протиставляється спільноті і

---

³³ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 7.

³⁴ John Paul II. *Evangelium Vitae* [Євангеліє Життя] // vatican.va // укр. перекл. pro-life.vinnica.ua (11.09.2020), п. 81.

³⁵ Див. Цибенко Л. *Індивідуалізм особистості у виборі цінностей при входженні суспільства в глобалізований світ // Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ 2011, с. 113.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

дбає за власне, а не спільнотне щастя і відповідно не може творити здорові стосунки у сім'ї. Індивідуаліст завжди прагне бути ще досконалішим у своєму «я». Саме це слово, з латинської «*individuum*», означає «неподільне». Науковці пояснюють, що головним завдання індивідуума є реалізувати себе самого³⁶. Психологи також підкреслюють проблему індивідуалізму, а також можливість викривлення поняття свободи, як фактори, через які у сім'ях часто трапляються конфлікти. Вони визнають, що двоє подругів дані одне одному, щоб робити одне одного щасливими. Чоловік самостверджується як мужчина тоді, коли за свою мету має творення щастя для своєї дружини. Так само й жінка «[...] теж стає вповні Жінкою тільки в стосунках з чоловіком. Це Божий задум»³⁷.

В індивідуалізмі часто постає проблема небажання змінювати себе, яка передається від одного до всіх інших членів родини і, як наслідок, сім'я вступає в певну кризу, в якій кожен має як пріоритет власне бажання. В США дві третини розлучень відбуваються не через насилля, але через несходження у поглядах саме щодо побудови власної кар'єри. Сімейна любов передбачає вироблення свободи у бажанні жертвувати власними інтересами на користь іншого. Маючи власне добровільне бажання і готовність робити щось відмінне від власних уподобань чи для власної реалізації, можна досягти постійних любовних стосунків. У побудові стосунків та прийнятті шлюбної обітниці часто подружки оцінюють те, наскільки вони задоволені своїм кроком з точки зору розвитку власного «я», яке мало б показати певний результат, натомість не дивляться на задоволення, яке вони отримують від створення сім'ї чи нової ролі батьківства³⁸. Таким чином особи, шукаючи лише власної вигоди від створення сім'ї і не знаходячи «бажаного результату», втрачають інтерес до розбудови сімейної спільноти і тому стають пасивними у плеканні стосунків.

---

³⁶ Див. Мильдон В. *Индивидуализм и эгоизм. Введение в современную этику // Вопросы философии №6 (2008) с. 44.*

³⁷ Кондратик Л. *Він і Вона*. Львів 2018, с. 101.

³⁸ Див. Stanton G. *American beliefs that weaken marriage // www.focusonthefamily.com (13.09.2020).*

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Папа Франциск, як і Папа Іван Павло II, підсумовують і наголошують на тому, що любов, якою будується сім'я, передбачає передусім подолання власного індивідуалізму та впевнений намір віддаватися і належати одне одному. Водночас потрібно розуміти, що індивідуалізм, як прагнення до особистої самореалізації та свободи вибору, не суперечить шлюбу, якщо через нього не втрачається дух готовності до самозречення та жертви³⁹.

2.2.2 Нерозуміння віри і Таїнства Подружжя

Основоположною засадою морального вчення Католицької церкви є віра, яка є згодою приймати певну правду і першорядним предметом визнає Бога. Християнська віра ділиться на габітуальну (отриману при Тайні Хрещення) та актуальну (визнану особою протягом власного життя). Для спасіння людині необхідна не лише габітуальна, але й актуальна віра, яка у свою чергу передбачає відповідне розуміння і життєдіяльність⁴⁰. Приймаючи Таїнство Подружжя, майбутні подруги власними словами і жестами виявляють віру, в якій вони охрещені. Водночас часто подруги, вважаючи це звичайним обрядом, не мають достатнього розуміння Таїнства, яке приймають.

Папа Франциск у своєму повчанні пише, що рішення, яке приймають подруги, вступаючи у шлюбні відносини, повинно бути наслідком розпізнавання власного покликання. Подібно до Папи Івана Павла II, Понтифік наголошує, що саме віра є тією, що дає можливість зрозуміти цінність подружжя. Зокрема особи, які хочуть прийняти Таїнство Подружжя, покликані відчувати бажання до єдності. Папа Франциск особливо наголошує на потребі ефективного приготування до подружжя, яке б дозволило розуміти всі аспекти спільного життя, і водночас не знеохотило молодь до його прийняття: «Йдеться не про навчання всього Катехизму [...]. Бо у цій справі також “душу живить та задовольняє не обсяг знань, а глибоке розуміння певної дійсності і здатність

---

³⁹ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (14.09.2020), п. 33.

⁴⁰ Див. *Моральне богослов'я Католицької Церкви. I том. II частина*. Львів 1996, с. 5.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

відчувати внутрішню насолоду нею”»⁴¹. Однією із цілей підготовчих наук є пізнання свого партнера та допомога двом особам зрозуміти наявність або відсутність справжніх мотивацій для укладення подружжя, відкинувши при цьому аспект закоханості.

Папа підкреслює, що турбуючись про один день святкувань, молоді пари часто забувають про підготовку до Таїнства та обов’язків, які триватимуть усе життя. Саме перед шлюбом Понтифік радить нареченим спільно молитися, щоб змогли пережити цю подію глибоко у серці, просячи Бога розуміння і мудрості для співжиття. Розуміючи цінність цієї обітниці, особа розуміє власну любов, на яку вона у вільному виборі присягає. Коли таке розуміння відсутнє, то, як зазначає Папа Франциск, любов з часом може стати невиразною: «[...] коли любов стає лише вабленням чи невиразною афективністю, то, якщо афективність переживає кризу або зовнішня привабливість зменшується, подружня пара страждає від великої крихкості»⁴².

Подібно Папа Франциск пише у своїй енцикліці «*Lumen fidei*». Він наголошує, що прийнята та утверджена віра у сім’ї стає розумінням власних взаємин. Натомість відсутність достатньої віри у сім’ї ослаблює взаємну єдність та довіру подругів. Водночас саме єдність може активно боротися із конфліктом, а не втікати від нього: «[...] ми повинні радше розвернутися лицем до конфлікту, ніж його уникати, але наша у ньому участь мусить сприяти його вирішенню, подоланню, перетворюючи його на ланку ланцюга, на черговий етап шляху до єдності»⁴³.

Проблему нерозуміння віри у сім’ї Папа Іван Павло II пов’язує з моральним шляхом, яким ідуть подруги у співжитті. Моральний порядок, як образ Божого задуму, за словами Понтифіка, покликаний не обтяжувати людину, але навпаки служити її потребам і природі. Подруги мають розуміти власні цінності та Божий

---

⁴¹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (14.09.2020), п. 207.

⁴² Там само, п. 217.

⁴³ Франциск. Енцикліка *Lumen Fidei* [Світло Віри] // *Виховувати у свободі, правді та любові. Вибрані документи Церкви про католицьку школу, виховання, освіти*. Львів 2017, с. 222.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

закон і керуватися ним у конкретних рішеннях у власній свободі. Зокрема, маючи правильне розуміння своєї віри, людина зможе легше долати труднощі щодо розуміння власної свободи і волі. Папа пише про «закон ступеневості», який передбачає поступове просування особи у розумінні власної віри і поступ у відповіді Божим заповідям⁴⁴. Таким чином за допомогою розуміння віри подружки стають здатні до євангельського дару розрізнення, призначеного для визначення, збереження та впровадження істини Христової Церкви.

Папа Іван Павло II пише, що подружки у власній вірі покликані перебувати як «одне серце й одна душа»⁴⁵. Саме в аспекті віри вони можуть зрозуміти велич і гідність Таїнства Подружжя, приймаючи яке вони утверджуються у Божому задумі щодо служіння Христу у подружньому стані. Спільне визнання власної віри виконується подругами від моменту прийняття Таїнства і протягом всього життя.

Представники духовенства часто визначають одним із головних критеріїв сімейних криз та розлучень саме брак віри. Зокрема соціологічні дослідження показують, що кількість розлучень в Східній та Південній частинах України вдвічі вища за відсоток розлучень в Західній Україні (Див. *Додаток №1*). Зазвичай таку статистику пов'язують із рівнем духовності та розумінням цінностей, відсутність яких свідчить про невідповідність до подружжя. Саме тому сім'ї найчастіше розпадаються в перших півтора року, коли подружки так і не можуть самостійно навчитися вирішувати власні конфлікти⁴⁶.

Таким чином, не маючи достатнього розуміння віри, в якій приймається Таїнство Подружжя, подружки часто не надають важливого значення своїй обітниці. Через це вони не відчують перед собою чіткої відповідальності і як наслідок надають шлюбному союзу лише людського аспекту зобов'язань.

---

⁴⁴ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 34.

⁴⁵ Там само, п. 50.

⁴⁶ Див. Коваленко Н. *Чому в Україні кожна друга подружня пара розлучається?* // www.radiosvoboda.org (15.09.2020).

2.2.3 Викривлення відповідального батьківства

Кожна сім'я у своєму покликанні є місцем народження і виховання дітей. Вже в обряді шлюбу подруги спільно дають обітницю готовності до виконання творчої дії Бога та виховання власних дітей відповідно до Божого Закону. Папа Іван Павло II в Апостольському листі «*Letter to families*» підкреслює необхідність розуміння величезної відповідальності, яку беруть подруги у момент присяги не лише одне за одного, але й за своїх майбутніх дітей. Понтифік зазначає: «Батьківство і материнство передбачають співіснування і взаємодію автономних суб'єктів»⁴⁷. Особливим є розуміння не лише дару народження дитини, але й дару виховання, в якому батьки діляться із чадом «зрілою людськістю», водночас приймаючи від нього «новизну і свіжість людськості».

В Апостольському повчанні «*Familiaris Consortio*» Папа Іван Павло II підкреслює, що через дар пізнання одне одного і зачаття дитини, подруги стають здатними до найвищого самовіддання та виявлення любові Бога у видимий спосіб⁴⁸. Поняття відповідального батьківства, за словами Понтифіка, розпочинається від єднання подругів, в якому вони є відкритими на дітородження. Тож у власному досвіді співжиття подружжя вчиться розуміти завдання та обов'язки, пов'язані з батьківством. Церковна доктрина в свою чергу чітко визначає межі та моральні істини цього аспекту сім'ї, передусім задля творення відповідальних стосунків та розуміння цінності особи, як Божого дару⁴⁹.

Папа Іван Павло II, також наголошує на правильному виконанні власних ролей обома подругами, зокрема чоловіка, як батька, та жінки, як матері. Любов до дружини, як матері, та чоловіка, як батька, а також до дітей має бути «[...] природним шляхом до зрозуміння та здійснення свого батьківства»⁵⁰.

---

⁴⁷ John Paul II. *Letter to families* [Лист до сімей] // vatican.va // За офіц. укр. перекл. ktds.org.ua (15.09.2020), п. 16.

⁴⁸ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 14.

⁴⁹ Див. *Letter to families* [Лист до сімей], п. 12.

⁵⁰ *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота], п. 25.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Подібно і Папа Франциск у своєму повчанні «*Amoris Laetitia*» зазначає, що відповідальне батьківство означає прийняття дитини, як Божого дару для всієї сім'ї. Натомість часом для декого діти стають проблемою, яка несе нову відповідальність і небажані обов'язки. Папа пише щодо зачаття нового життя, про те, що вибір відповідального батьківства подругами, мав би формувати у них сумління, через яке до них промовляв би Бог. Святіший Отець вказує, що чоловік і дружина у власній плідності та дарі виховання покликані показувати дитині «[...] материнське і батьківське обличчя Господа»⁵¹.

Понтифік підкреслює ті проблеми батьківства, які несуть суперечки і конфлікти у сім'ї та нерозуміння подругами одне одного. Зокрема у батьківстві подруги часто мають проблеми із плануванням часу. Буває, що конфлікти виникають через заангажованість одного із подругів у якійсь справі чи роботі і відсутність приділення часу та уваги дітям. Папа заохочує використовувати будь-які моменти для скріплення стосунків та виконання батьківського обов'язку. Зокрема Святіший Отець згадує сучасну тенденцію «*суспільства без батьків*», яка полягає у відстороненні одним із подругів власної сім'ї, особливо у процесі виховання дітей⁵². Подібно і Папа Іван Павло II пише, що присутність обох батьків є дуже важливою для формування дитини. Нерівномірний розподіл часу або відсутність одного із батьків може стати причиною вагомих труднощів у стосунках, а також порушень у психологічній і моральній рівновазі дитини⁵³.

Папа Франциск наголошує і на потребі у духовному вихованні дітей, що є по-особливому важливим, але часто опущеним моментом. Часом подруги стають байдужими до релігійного виховання, перекладаючи такі обов'язки на освітні заклади або церкву, при цьому забуваючи, що саме сім'я є першою «*домашньою Церквою*»⁵⁴. Понтифік наголошує, що, враховуючи сучасну культуру та тенденції, які несуть засоби мас-медіа, зараз виховання дітей є справжнім

---

⁵¹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (17.09.2020), п. 172.

⁵² Див. Там само, п. 176.

⁵³ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 25.

⁵⁴ *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 227-228.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

викликом для батьків. Все ж на відповідальності сім'ї залишається як моральне, так і етичне й емоційне виховання дитини, тому батьки не можуть перекладати такі обов'язки на освітні заклади, оскільки вони представляють лише додатковий елемент у виховній базі. До аспекту духовного виховання сім'ї важливо додати й ситуацію подругів, які не можуть мати дітей. Папа Іван Павло II пише про них, як таких, що через духовну єдність і кожен вчинок любові можуть проявляти сімейну плідність та через різноманітність варіантів служіння життю сповнювати широкий аспект обов'язків відповідального батьківства⁵⁵. Зокрема статус «домашньої Церкви», у відповідності до великої, вимагає від членів сім'ї постійної євангелізації, яка полягає і в обов'язку відповідального виховання у вірі.

За словами Папи Франциска, сім'я має бути для дитини місцем соціалізації, постійної підтримки та мотивації у розвитку самостійності. Все ж часом батьки, бажаючи у всьому контролювати дитину, надмірно опікуються нею, не даючи достатньо власної свободи. Натомість відповідальне батьківство, хоч передбачає постійний нагляд, все ж не контроль: «Бо батьки, які завжди контролюють, псують своїх дітей»⁵⁶. Тож Папа закликає батьків дати власним дітям можливість і час побути дітьми, виховуючи їх у справжній самостійності.

Ще Папа Павло VI у своїй енцикліці «*Humanae Vitae*» дає визначення поняттю «відповідального батьківства», розуміння якого, за його словами, є обов'язком кожного із подругів. Таким чином відповідальне батьківство у своїй суті передбачає опанування власною волею своїх природних емоцій та бажань. Також воно дає розуміння біологічних процесів та законів, пов'язаних з людиною, і вирішує з огляду на різного роду умови і моральні закони планування щодо народження дітей. Тож подруги, набуваючи рис відповідального батьківства, беруть на себе і чітко розуміють різного роду обов'язки «[...] перед Богом, самими собою, своєю сім'єю та людським суспільством, зберігаючи при

---

⁵⁵ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 41.

⁵⁶ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (17.09.2020), п. 177.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

цьому належний порядок добра та цінностей»⁵⁷. Зокрема про необхідність передачі цінностей дітям згадував і Папа Іван Павло II, який наголошував, що багато труднощів у сім'ї також пов'язані із невмінням батьків прищепити дітям навички щодо будування правильної єрархії цінностей⁵⁸.

Науковці у посібниках сімейної психології акцентують на подружніх стосунках, які є визначальним фактором у структурі сім'ї. Саме від стосунків подругів залежить морально-емоційний клімат сім'ї, а отже і аспект виховання дітей. Розуміючи це, особи, які дбають про власну роль батьків, повинні закарбувати у собі те, що подружні стосунки є важливим фактором батьківського виховання. Дослідження показують, що більшість пар, задоволених власним подружжям і стосунками, на відміну від незадоволених, проявляють менше конфліктності, більше тепла та взаєморозуміння у праці із власними дітьми. Таким чином велику роль відіграє емоційна атмосфера в сім'ї, яка відображається передусім на психіці дитини⁵⁹.

Часом подружні пари постають неготовими до появи дітей, тож несподівана вагітність і народження дитини може принести проблеми у його вихованні. Таким чином для подругів виникає потреба змінити власні взаємостосунки. Також можуть виникати проблеми, пов'язані з ревнивистю, коли один із подругів відчуває дефіцит любові та уваги до себе через прив'язаність іншого подруга до дитини. Примітно є те, що у конфліктах дитина може використовуватися подругами як партнер по об'єднанню проти іншого подруга, як примирюючий аспект, а також як єдиний фактор утримання шлюбу⁶⁰.

Сімейні конфлікти, а отже й кризи, можуть виникати і через різні погляди батьків щодо навчання і виховання дитини. Відповідно батько і мати ставлять власні вимоги до дитини, які відрізняються одне від одного, тож, як наслідок,

---

⁵⁷ Paul VI. *Encyclical Humanae Vitae* [Людське Життя] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. rodyna.sde.org.ua (17.09.2020), п. 10.

⁵⁸ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 66.

⁵⁹ Див. Крюкова Т. – Сапоровская М. – Куфтяк Е. *Психология семьи. Жизненные трудности и совладение с ними*. Санкт-Петербург 2005, с. 78-79.

⁶⁰ Див. Александрова Ю. *Психологическая помощь в преодолении семейных проблем*. Москва 2000, с. 15-16.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

порушується основне правило педагогіки – єдність вимог дорослих до дітей. Через це можуть виникати роздратованість, агресивність та інші проблеми у дитячій психіці. Іншою проблемою, яка виникає передусім у багатодітних сім'ях, є вибір одного із дітей, якому один із подругів найбільше приділятиме часу, що породжує нерівноцінний розподіл любові між членами сім'ї. Відповідно саме цій дитині буде призначено найбільшу кількість благ, що може бути незрозумілим для партнера⁶¹.

Тож поява дитини у сім'ї передбачає новий етап подружніх стосунків і вимагає певної зміни та мобілізації власних сил, щоб оволодіти новими соціальними ролями батька і матері. Відповідно на цьому етапі зростають фізичні та емоційні навантаження на кожного із подругів, пов'язані передусім зі зміною звичного ритму життя та обмеженням власних бажань. У цьому випадку науковці підкреслюють такий стан сім'ї: «Мати втомлена, батько відчуває себе відкинутим, і обоє відчувають обмеження власної свободи»⁶². Таким чином деякі психологи зазначають, що поява нового члена сім'ї, який опиняється в центрі уваги одного чи обох подругів, ослаблює зв'язок і спілкування між чоловіком і дружиною. Все ж батьки покликані в цьому періоді, навчившись нових ролей, пристосуватися до нових умов та гідно відповідати новим вимогам. Загалом народжені діти, які збагачують співжиття подругів, повинні зміцнити подружній союз. Якщо цього не відбувається, то потрібно визнати присутність егоїстичної любові, сильнішої від подружньої⁶³.

2.2.4 Фізичне насильство у сім'ї

Кожне насильство, зокрема фізичне, передбачає логіку панування, що у своїй суті є запереченням розуміння і визнання гідності особи свого партнера. Папа Франциск у своєму повчанні цитує Папу Івана Павла II, який наголошує на тому,

---

⁶¹ Див. Сысенко В. *Супружеские конфликты. Издание второе, переработанное и дополненное*. Москва 1989, с. 129.

⁶² Андреева Т. *Семейная психология: Учеб. пособие*. Перекл. авт. Санкт-Петербург 2004, с. 41.

⁶³ Див. John Paul II. *Letter to families* [Лист до сімей] // vatican.va // За офіц. укр. перекл. ktds.org.ua (18.09.2020), п. 7.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

що єдність у подружжі будується взаємним бажанням підпорядкування себе одне одному⁶⁴. Таким чином про це писав і апостол Павло: «Коріться один одному» (Еф. 5, 21). Таке добровільне підпорядкування розуміється у значенні пошани, вірності та виключенні індивідуалізму, як егоїстичної любові.

Якщо розглядати цивільне законодавство, то у ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» виділяються такі види насильства: фізичне (нанесення тілесних ушкоджень), сексуальне (посягання на статеву недоторканість одного із членів сім'ї), психологічне (умисне порушення психіки когось із членів сім'ї) та економічне (позбавлення іншого члена сім'ї передбачених законом умов проживання)⁶⁵. У свою чергу моральне богослов'я Католицької Церкви дає визначення поняттю «насильства»: «[...] це фізична сила, яка походить із зовні на дану особу проти її волі-бажання»⁶⁶. Загалом проблема домашнього насильства поширюється і передбачає систему поведінки, ціллю якої є досягнення влади і контролю в сімейних відносинах. Таке насилля може проявлятися в образах, залякуванні, погрозах, примушуванні до сексуальних зносин, а його об'єктом може бути кожен із членів сім'ї. Зокрема науковці виділяють три види насильства у сім'ї: зі сторони батьків до дітей, зі сторони одного подруга до іншого та зі сторони дітей і онуків до членів сім'ї похилого віку⁶⁷. Залежно від різновиду, насилля часто стає причиною різних психологічних проблем, які можуть супроводжувати людину протягом всього життя. Якщо говорити про жорстоке поводження із дитиною, то потрібно підкреслити, що насилля може стати причиною виникнення у дитини посттравматичних стресових розладів (ПТСР). Таким чином відповідно до віку дитини та періодом, коли вона зазнає у свою сторону різного роду насильства, з часом відбувається накопичення негативних психологічних наслідків та

---

⁶⁴ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (18.09.2020), п. 156.

⁶⁵ Див. *Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Навч.-метод. посібник. (в двох томах) Том 1.* / За загальною редакцією Бандурки О., Левченко К., Трубавіної І. Київ 2011, с. 15.

⁶⁶ *Моральне богослов'я Католицької Церкви.* I том. II частина. Львів 1996, с. 23

⁶⁷ Див. Крюкова Т. – Сапоровская М. – Куфтяк Е. *Психология семьи. Жизненные трудности и совладение с ними.* Санкт-Петербург 2005, с. 189-190.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

психоемоційних травм. Фізичне насильство щодо дитини є наслідком двох факторів: власні проблеми батьків, від напруги яких вони зриваються на дітях, та проблеми, які батьки виділяють у дитини. При цьому батьки, які карають своїх дітей, стають менше задоволені власними подружніми стосунками, водночас стаючи менш впевненими і вразливими до нових змін⁶⁸. Тож потрібно зазначити, що будь-яке насилля у сім'ї, навіть у вигляді покарання для дитини, несе у собі особливо руйнівну дію на основні процеси внутрішніх взаємостосунків.

В Апостольському повчанні «*Familiaris Consortio*» Папа Іван Павло II, розглядаючи поняття насильства, відносить його до тих чинників, які зазіхають на фундаментальні цінності сім'ї та представляють «[...] замах на правдиве добро людини»⁶⁹. Сім'ї, які потерпають від насильства, за словами Понтифіка, по-особливому потребують належної душпастирської опіки. Сучасні ментальності часто трактують гідність людської особи, як предмет ринкових відносин, власною жертвою яких часто постають жінки. Наслідком такої політики є принизлива зневага до людини та різні види дискримінації, що пригнічує Божий образ кожної особи⁷⁰.

Папа Франциск згадує про насильство, як про наслідок певних емоційних розладів і причину різних форм агресії у суспільстві: «Домашнє насильство – школа образ і ненависті в фундаментальних людських стосунках»⁷¹. Папа засуджує таку тенденцію, як ганебне явище. Також він, подібно до Папи Івана Павла II, згадує про сімейне насилля, жертвами якого часто стає жінка. У насильстві над жінками, за словами Понтифіка, виявляється не чоловіча сила, але страх і деградація у стосунках. Зазнаючи фізичного впливу, дружина відчуваючи себе пригніченою, може стати жертвою виникнення фобій чи психічних розладів, а також може шукати нового, кращого зв'язку поза сім'єю.

---

⁶⁸ Див. Крюкова Т. – Сапоровская М. – Куфтяк Е. *Психология семьи. Жизненные трудности и совладение с ними*. Санкт-Петербург 2005, с. 191.

⁶⁹ Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 76.

⁷⁰ Див. Там само, 24.

⁷¹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.uGCC.ua (18.09.2020), п. 51.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Одним з різновидів неправильної ситуації у сім'ї є сексуальне насильство, яке передусім розуміє задоволення власної хтивості навіть за рахунок незгоди партнера. Папа Франциск, пишучи про статевість, як дар від Бога, вказує, що часто вона може стати фактором деперсоналізації і «[...] знаряддям утвердження власного “я” та самолюбного задоволення своїх прагнень і хтивості»⁷². Тож наслідком такої ментальності часто стає насилля, яке не має нічого спільного з актом любові і суперечить природі подружніх стосунків.

Загалом сімейне фізичне насильство є неприйнятним і сприяє постійному зростанню емоційної напруженості. Водночас воно є свідченням і незрілості подругів, які через невміння вирішувати конфлікти вдаються до різних методів задля досягнення бажаного результату.

2.2.5 Незрілість у стосунках

Одним із факторів, який часто призводить до сімейних криз, особливо в період початку співжиття, є незрілість у стосунках. Папа Франциск у своєму Апостольському повчанні підкреслює: «Зрозуміло, що в родинях виникає багато криз тому, що хтось незрілий у стосунках [...]»⁷³. Зокрема причиною незрілості можуть бути минулі особисті кризи, після яких особі потрібно пройти певний етап дозрівання, щоб змогти любити і жертвувати. У незрілості особа відповідно любить незрілою егоїстичною любов'ю. Папа Франциск наголошує на необхідності розуміння нареченими того, що одруження не має бути для них ціллю чи кінцевою метою, але має бути свідомим рішенням саме зрілої любові та готовності до труднощів у стосунках.

Часто подруги перед тим, як прийняти Тайну Подружжя, у власному сприйнятті ідеалізують свого партнера. Як наслідок вони чекають ідеальних стосунків і є неготовими до труднощів. Тож очікуючи досконалості і водночас не будучи спроможними її досягти, у членів подружжя виникає злість та агресія,

---

⁷² Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (18.09.2020), п. 153.

⁷³ Там само, п. 239.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

зокрема через відчуття самообману. Натомість Папа Франциск заохочує розуміти ту любов, яка має бути присутня у подружжі і має давати змогу приймати партнера, як того, хто не завжди відповідає покладеним на нього сподіванням. Він відкидає думку про ідеальні сім'ї, і підкреслює, що насправді кожна з них представляє «[...] колаж, змонтований з різних дійсностей, сповнених радістю, драмами й мріями [...]»⁷⁴. Одружившись, чоловік і дружина творять разом власну спільноту і розуміють недосконалість одне одного. При цьому важливим є не осуджувати чи критикувати, але навпаки заохочувати свого подруга до реалізації проекту сім'ї. У разі критики, любов з часом перетворюється на контроль і стимулює все частіше виникнення претензій та неспроможність розвитку стосунків. Зокрема про незрілість, яка веде до трагічних наслідків, свідчить і невміння вирішувати навіть незначні конфлікти: «Часом, щоби прийняти рішення про розрив стосунків, достатньо одного розчарування, відсутності другого в хвилину, коли він був дуже потрібний, ображена гордість чи неясний страх»⁷⁵. Водночас пари зі зрілими стосунками розуміють обмеженість партнера і неможливість виконання всіх власних бажань. Саме після розуміння хибних очікувань ідеального подружжя, за словами Понтифіка, подругам слід стати одне для одного знаряддям для дозрівання і зростання у стосунку любові.

Папа Іван Павло II у повчанні «*Familiaris Concortio*» наголошує на тому, що через незрілість партнери часто не вміють досвідчувати примирення у родині і, як наслідок, є неготовими до вирішення конфліктів та незгод. Він також підкреслює необхідність готовності обох членів подружжя щодо плекання у власних стосунках взаєморозуміння і толерантності. Понтифік зауважує, що незрілість у стосунках зумовлює молодих людей взагалі не укладати подружжя, але жити у фактичних вільних зв'язках, які не передбачають ні цивільного, ні релігійного союзів. У таких випадках молоді люди керуються страхом

---

⁷⁴ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (23.09.2020), п. 57.

⁷⁵ Там само, п. 237.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

відповідальності та остаточного стабільного зв'язку, який виключає можливість вільних стосунків⁷⁶. Про інший аспект такого страху пише і Папа Франциск, вказуючи, що часто наречені не є здатні дивитися реальними очима на сім'ю і всі виклики, пов'язані з нею. Лише згодом, уклавши союз, перед подругами відкривається розуміння всіх обов'язків, які вони взяли на себе. Як наслідок, у них може виникати страх перед стосунками, які на їхню думку, гальмують процеси власної самореалізації, що у підсумку призводить, до того, що такий шлюб починає поставати лише обмежуючим і зобов'язуючим⁷⁷.

Загалом причиною незрілості у стосунках може бути особистісна незрілість. Вона проявляється передусім в уникненні відповідальності та обов'язків, а також в бажанні домінувати над партнером. Така незрілість також може пов'язуватися із особистими негативними переконаннями, відсутністю досвіду у вирішенні конфліктів або ж тісними стосунками з батьківською сім'єю, від яких не вдалося відірватися⁷⁸.

Загалом є велика різноманітність причин сімейних криз, а згодом і розлучень. Тому представники духовенства зазначають, що подруги у своєму виборі повинні слідкувати, щоб у незрілості не стати обманутими хибними відчуттями. Щоб бути впевненими у прийнятті Таїнства Подружжя, потрібно знати, що саме відчуття любові є тим фактором, який єднає подругів у шлюбі. Щоб досягти зрілості, потрібно розвинути позитивну здатність любити, як центр людської істоти. У такій здатності любові людина забуває і жертвує себе самого, показуючи у цьому власну готовність до сімейного співжиття⁷⁹.

У сімейному співжитті подруги покликані до розуміння спільних труднощів та бажання у єдності з ними справлятися. Тож особливо важливим є вміння членів сім'ї шукати правильні шляхи для подолання сімейних конфліктів та криз.

---

⁷⁶ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 81.

⁷⁷ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (23.09.2020), п. 34.

⁷⁸ Див. Максимова Н. *Психологічні критерії екологічності сімейних стосунків // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 7. Екологічна психологія. Випуск 44.* Київ 2017, с. 190-191.

⁷⁹ Див. Мартіні Н. *100 питань про любов та її околиці*, Leumann 1994, с. 130.

2.3 Шляхи вирішення сімейних криз

Папа Франциск у своєму Апостольському повчанні, згадуючи про сучасні культурні тенденції, наголошує на тому, що часто вони створюють умови, в яких молодим людям стає все важче дозрівати в будівництві сімейних стосунків. Папа Іван Павло II зазначає, що через характерні нашому часу міркування, сучасним подругам пропонуються привабливі шляхи вирішення сімейних проблем, які водночас приховано спотворюють істину, цінності та гідність людини⁸⁰. Водночас Церква, як учителька, у євангельському дарі розрізнення закликає до вирішення подружніх труднощів без будь-якого викривлення та шкоди для правди. Для цього вона дає сім'ям цінності та орієнтири, якими слід керуватися у співжитті.

Часом подруги, відчуючи страх і невпевненість, стають неспроможними до пошуку варіантів розвитку подружнього життя. Таким чином, зазнаючи криз у шлюбі, подруги стають дестабілізованими та шукають виходу у розірванні сімейного зв'язку задля пошуку нових стосунків. Зокрема Папа Франциск, цитуючи послання Третьої Надзвичайної Генеральної Конференції Синоду Єпископів, підкреслює: «До сімейних криз часто “ставляться поверхнево, без відваги й терпіння, без щирого діалогу й взаємного прощення, без примирення й жертвовності”»⁸¹.

Кризові сім'ї, які шукають виходу і шляху до примирення, можуть просити допомоги ззовні, наприклад психологів або духовних осіб. Кожна людина є унікальною, а тому сім'я, як спільнота кількох унікальних осіб, є насичена щораз різними стосунками. Відповідно до різноманітності проблем, які виникають у сім'ях, не існує усталених методик чи теорій, які були б підходящими для терапії кожної сім'ї. Як наслідок, кожне подружжя стає індивідуальним «пацієнтом», який вимагає особливого підходу. З погляду психотерапії є три типи сімей:

---

⁸⁰ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 4.

⁸¹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (23.09.2020), п. 41.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

стабільні, які задоволені своїм шлюбом і оцінені оточуючими як благополучна сім'я; проблемні сім'ї, які звертаються за допомогою до психологів у зв'язку з незадоволенням своїми стосунками і розумінням небезпеки розриву; нестабільні сім'ї, котрі не можуть вирішити конфлікт, але приймають рішення про розрив стосунків⁸².

Для вирішення сімейних криз подруги передусім повинні мати бажання. Водночас часто подруги, підсвідомо розуміючи загострення взаємин у сім'ї, не хочуть цього визнавати, що спричинює втрату часу для вирішення даного конфлікту. Тож особливо важливим є вчасна і правильна реакція на виникнення сімейної кризи на противагу приховуванню її від самих себе⁸³. Психологи визнають значною проблемою у терапії взаємостосунків бажання до змін, яке зазвичай є лише в одного із членів подружжя. У більшості випадків лише один член конфліктних взаємостосунків хоче і готовий змінити ситуацію, що представляє неабиякі труднощі. Проте допомога сім'ям, за словами психотерапевтів та психологів, полягає в тому, щоб допомогти подругам усвідомити себе, як команду, та навчити їх діяти спільно. Важливим при цьому є те, щоб зміни, які відбуваються з одним членом такої команди, впливали також на всю сім'ю⁸⁴. Папа Франциск також пише про це і нагадує про те, щоб у конфлікті подруги не були суперниками, але разом у єдності мобілізувалися як не «я», але «ми» проти спільної проблеми. Таким чином визначення подругами наявності і типу проблеми, яка існує у сім'ї, а також готовність до змін є одними із перших факторів виходу із сімейної кризи.

У процесі змін щодо відповіді на конфлікт психотерапевти виділяють такі основні аспекти: усвідомлення необхідності зміни, зацікавлення і бажання змін, отримання необхідних навичок для зміни, певний план, підтримка у самому процесі та закріплення⁸⁵. Під час переміни подруги мають по-новому поглянути

---

⁸² Див. Александрова Ю. *Психологическая помощь в преодолении семейных проблем*. Москва 2000, с. 7.

⁸³ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (23.09.2020), п. 233.

⁸⁴ Див. Кейдис Л. – Клендон Р. *Супружеская и семейная терапия*. Москва 2008, с. 47.

⁸⁵ Див. Там само, с. 49.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

на себе і свого партнера. При цьому вони мають бути готовими відчувати біль і радість, а також присвятити час і необхідні для цього сили. Папа Франциск підкреслює, що подружжю не слід втікати від можливих криз, але у своєму співжитті бачити «[...] завдання, яке зумовлює долання труднощів разом [...]»⁸⁶. Більше того, Святіший Отець заохочує вже скріплені сім'ї до супроводу кризових сімей, які працюватимуть разом над доланням труднощів.

Самоприховування кризи і відтягування процесу її вирішення особливо шкодить спілкуванню подругів. Папа Франциск підкреслює, що в часі кризи членам сім'ї слід по-особливому відкриватися у спілкуванні, тому цього слід вчитися вже від початку укладення союзу. Все ж у часі труднощів спілкуватися стає набагато важче. Сімейні психологи вважають, що часом чоловік і дружина можуть говорити одне з одним «*різними мовами*», розуміючи при цьому під одними словами кожен щось своє. Лише протягом життя подруги можуть вивчати одне одного та щораз більше розуміти те, що розуміє під тими чи іншими словами партнер. В такому випадку конфліктів, які виникають від неповаги чи невміння щодо слухання свого партнера та спілкування з ним, стає набагато менше: «Взаємовідносини розквітають, коли спілкування ґрунтується на розумінні та повазі вроджених відмінностей людей»⁸⁷. Понтифік велику роль у стосунках надає і жестам любові та ключовим словам «прошу», «дякую» та «пробач», які заохочує повторювати щодня і які зміцнюють подругів, даючи стимул розвиватися далі. Через взаємні знаки уваги, які дають пізнати почуття партнера, стосунки долають різні перешкоди і додають любові сили для зростання⁸⁸.

Папа Франциск велику роль віддає примиренню в родині, яке спонукає долати сімейні кризи і конфлікти. Понтифік наголошує на необхідності закінчувати кожен день саме взаємним прощенням. За його словами, воно

---

⁸⁶ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (23.09.2020), п. 232.

⁸⁷ Грей Д. *Чоловіки з Марса, жінки з Венери*, Київ 2017, с. 108.

⁸⁸ Див. *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 133-134.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

можливе лише тоді, коли відповіддю на завдані неприємності буде щире бажання добра. Ворогом прощенню є злопам'ятність, яка не дає зрозуміти недосконалості інших людей і не бажає їх виправдовувати. У ній подруги впадають у небезпеку занадто активно реагувати на кожен проступок партнера, що нищить любовні стосунки і стабільність у сім'ї. Папа наголошує, що прощення зазвичай не є легким і вимагає готовності, розуміння та бажання⁸⁹. На цьому акцентує і Папа Іван Павло II, пишучи, що сімейна спільнота удосконалюється в дусі взаємної жертви. Така жертва розуміє відкритість до прощення та досвідчення примирення, а в Тайнах Покаяння і Євхаристії – отримання благодаті у завданні долання поділів та криз⁹⁰.

Важливим пунктом, який виділяють сімейні психологи, є невизнання підстав для конфлікту одним із подругів: «Найгірше, що може зробити чоловік, - це сказати жінці, що її образа безпідставна»⁹¹. Подруги мають розуміти свою природну та емоційну відмінність, тож і враховувати різні ступені важливості одне для одного того чи іншого об'єкта суперечки. Папа Франциск також заохочує не будувати у собі обов'язок бути однаковими, але вчитися сприймати іншу особу, її гідність, права, як важливі для себе. Не слід нехтувати жодним аспектом, який є частиною партнера або просто важливим для нього. Святіший Отець визнає: «Багато подружніх сварок виникає з легких причин. Часто йдеться про дрібні й малозначні речі [...]»⁹². Такою незначною річчю часто є об'єкт конфлікту в очах лише одного із подругів. У відмінності пріоритетів та думок важливим є не прагнути бути однаковими, але розпізнавати і поважати одне одного. Папа Іван Павло II щодо цього зазначає, що сімейна любов є передусім прийняттям і шануванням гідності кожного з членів сім'ї, як окремої особи, яка у таких стосунках покликана досягти своє особове сповнення у взаємному визнанні та самовідданні. У цьому аспекті Понтифік відзначає необхідність

---

⁸⁹ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (23.09.2020), п. 104-107.

⁹⁰ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 21.

⁹¹ Грей Д. *Чоловіки з Марса, жінки з Венери*, с. 142.

⁹² *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 139.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

рівності щодо гідності і відповідальності чоловіка і дружини із невідчужуваними правами та обов'язками⁹³.

Для позначення реакції подругів на конфлікт психологи виділяють термін «*копінг*», що представляє опанувальну поведінку, яка «[...] спрямована на подолання людиною конфліктної ситуації»⁹⁴. Копінг поділяється на продуктивний і непродуктивний. Перший варіант такої поведінки передбачає орієнтацію на переосмислення і розв'язання проблем, розвиток поваги та співчуття. Інший варіант представляє накопичення труднощів, підвищення емоційної напруги та ізоляції від інших членів сім'ї, що водночас супроводжується психічним виснаженням.

Тож, щоб конфлікт став конструктивним і сприяв будівництву сім'ї, подругам слід, окрім визначення проблеми, домовитися про спільні дії, які б привели до вирішення конфлікту та задоволення потреб обох партнерів. При цьому психологи виділяють різні форми реагування осіб у конфліктах: співробітництво (найефективніша, передбачає задоволення потреб обох подругів), компроміс (пошук справедливого рішення для двох осіб), ухилення (небажаність емоційного напруження, ігнорування партнера), пристосування (розуміння пріоритетів іншого), протистояння (налаштованість на перемогу в суперечці)⁹⁵.

Папа Франциск, розглядаючи сімейні стосунки, вказує на те, що подругам слід використовувати великі зусилля і в удосконаленні власної віри, яка б скріплювала їх і давала розуміння одне одного. Відсутність віри часто залишає особу наодинці зі своїми проблемами і сприяє у почутті пустоти й самотності. Тож Понтифік підкреслює важливість Божого Слова, яке постає помічником у вирішенні різного роду особистих та сімейних криз⁹⁶. Папа Іван Павло II також згадує про важливість сімейної молитви, як шляху до вирішення життєвих

---

⁹³ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 22.

⁹⁴ Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, с. 100

⁹⁵ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*, с. 101-103.

⁹⁶ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (27.09.2020), п. 22.

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

ситуацій і потреб. Таким чином молитва може представлятися ранішніми та вечірніми подяками і благаннями, спільними молитвами при трапезі та читанням Святого Письма і роздумами над ним. Спільна молитва виховує у членів сім'ї відчуття присутності Христа у їхній спільноті та довіру до Нього. Таке виховання дає можливість приймати труднощі чи трагічні сімейні події з вдячністю та довірою щодо Божої допомоги⁹⁷. У своєму Апостольському листі «*Letter to families*» Папа Іван Павло II говорить про власну суб'єктність, яку людина відкриває у молитві, коли відбувається усвідомлення власного «я». Водночас у спільній молитві члени сім'ї відкривають власну сімейну суб'єктність, яка дає розуміння єдності та зміцнення взаємин⁹⁸.

Папа Іван Павло II наголошує на тому, що любов у сім'ї передбачає наявність певного динамізму, який оживляє і кріпить взаємини для творення щораз міцнішої єдності. Понтифік, подібно до Папи Франциска, підкреслює, що Церква у своїй педагогіці старається підтримувати сім'ї, даючи їм розуміння моральних орієнтирів та норм у співжитті. Для такого розуміння подружки заохочуються до духовних та психологічних умов, які представляються терпеливістю, довірою, силою духа та усвідомленням впливу Таїнства Подружжя⁹⁹.

Загалом сімейні кризи і конфлікти є невід'ємною частиною спільного життя, які водночас можуть приносити різні наслідки. Відповідно до цього прийнято виділяти два варіанти подальшого розвитку сімейних стосунків: деструктивний, який становить небезпеку і негативний вплив, та конструктивний, у якому подружки мають можливість зміцнитися у взаєминах та перейти на вищий етап функціонування¹⁰⁰. Тож задля подолання сімейних криз Римські Понтифіки Франциск та Іван Павло II, а також і сімейні психологи, дають різні типи

---

⁹⁷ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 59-61.

⁹⁸ Див. John Paul II. *Letter to families* [Лист до сімей] // vatican.va // За офіц. укр. перекл. ktds.org.ua (27.09.2020), п. 4.

⁹⁹ Див. *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота], п. 33.

¹⁰⁰ Див. Єрмакова Н. – Авраменко А. *Сімейна криза у молодих сім'ях та шляхи її подолання // Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 22–23 лютого 2018 року. Суми 2018, с. 348.*

РОЗДІЛ II. СІМЕЙНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

рекомендацій. Зокрема вони наголошують на вмінні прощати і просити вибачення, виховуванні у собі правильного розуміння спілкування і слухання свого партнера, готовності до компромісів та боротьби зі страхами, а також на повазі до свого партнера, його гідності та особистого простору. У сім'ї кожен член покликаний у власному стосунку до інших керуватися любов'ю, яка зможе розпізнавати небезпеки та приймати рішення задля створення доброго внутрішнього середовища. У такому стосунку любові сім'я буде здатна гідно приймати кожен виклик, щораз тісніше скріплюючи власний потенціал та формуючи себе у власній єдності.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

Кризи у сім'ї, як загострення суперечностей щодо потреб та дій її членів, часто стають причиною розлучень. Дослідження показують, що в Україні половина подружжь розривають стосунки, а причиною цього найчастіше є нерозв'язана сімейна криза¹. Тому Церква закликає душпастирів, брати участь у постійному супроводі наречених і подругів не лише у дошлюбному періоді, але й у їхньому щоденному співжитті: «Опікуючись молодими подружжями Церква виявляє своє радісне материнство, позначене ніжністю, підтримкою та обіймами»².

Коментарі до Апостольського повчання Папи Франциска «*Amoris Laetitia*» наголошують на заклику до практики пастирського супроводу, який у найважливішій мірі полягає у провіді осіб до тіснішого стосунку з Богом. Папа підкреслює, що супроводжуючи сім'ї, необхідно пам'ятати вроджену людську гідність кожної особи. Церква, за його словами, повинна мотивувати священників та мирян до удосконалення власного «мистецтва супроводу»³. Темп і складові такого душпастирства повинні відображати стійкість та надію на вирішення проблеми, а також близькість та співчуття, які лікують та заохочують до християнського зросту.

Загалом сімейне душпастирство представляє собою різні методи духовного супроводу членів сім'ї і зокрема полягає у духовному порадицтві. В такому аспекті служіння заохочуються до праці не лише священники, але й миряни з відповідною освітою. Це вимагає вагомкої підготовки персоналу, а також конфіденційності, якої має дотримуватися як священник, так і мирянин. Окрім священників та духовних осіб у цій сфері можуть працювати «[...] інструктори з

---

¹ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, с. 121.

² Грень Т. *Папа: материнство Церкви виявляється в дбайливому супроводі подружжя* // vaticannews.va (15.10.2020).

³ Donald Wuerl. *Sharing in the Joy of Love in Marriage and Family: A pastoral plan to implement Amoris Laetitia* [PDF]. Washington 2018, с. 19.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

методів природного розпізнавання плідності, лікарі, психологи, юристи, соціальні працівники, педагоги»⁴.

В Апостольському повчанні «*Familiaris Consortio*» Папа Іван Павло ІІ вказує, що душпастирство сім'ї передбачає духовний супровід, який вимагає достатньої підготовки і здійснюється, як священиками, так і єпископами, монахами й мирянами. Супровід сприяє у творенні людського і духовного поступу, «[...] який передбачає усвідомлення гріха, щиру волю дотримуватися морального закону та Таїнство покаяння»⁵. Загалом душпастирський провід, за словами Івана Павла ІІ, є необхідним кожній сім'ї, яка разом із Церквою бере участь у творенні Божого Царства і, як наслідок, є відповідальною, як «домашня Церква», за майбутнє євангелізаційної місії. Тому наступним завданням є розглянути згадані в обох повчаннях особливості душпастирювання різних типів сімей, які зазнають труднощів та потребують належного підходу.

3.1 Особливості душпастирювання християнської сім'ї у часі сімейних криз

Папа Іван Павло ІІ в Апостольському повчанні «*Familiaris Consortio*» наголошує на душпастирському супроводі не лише зразкових християнських сімей, але й тих, які знаходяться в неналежних ситуаціях і потребують допомоги і розуміння. Церква покликана через душпастирів в часи труднощів бути із ними та плекати в них бажання досягнення Божого сімейного ідеалу. Святіший Отець пише, що душпастирська опіка над кожною, в тому числі щойно створеною, сім'єю повинна допомагати подругам відкривати нові ролі та розуміти і виконувати нове покликання подружньої єдності. Одним із завдань душпастирів є приготування наречених до майбутніх труднощів і викликів, які вимагатимуть спільності у служінні та активізації власних сил для їх подолання⁶.

⁴ Максименко І. *Порадництво й консультивання як пропозиція Церкви для сімей* // verbum.com.ua (17.10.2020).

⁵ Іван Павло ІІ. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 34.

⁶ Див. Там само, п. 65-69.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

У таких труднощах, за словами Понтифіка, важливу роль має свідчення зрілих подружж, які мають власний досвід негараздів сімейного життя. Вони можуть здійснювати духовну опіку чи супровід молодих сімей або тих, які зазнають негативних і скрутних становищ. Тож особливо важливим є творення у церковних спільнотах осередку, де «[...] здійснюватиметься взаємний обмін присутності й допомоги, у якому кожна сім'я служитиме своїм людським досвідом і ділитиметься дарами віри й благодаті»⁷. Однією з важливих цілей такого місця є передання та обмін християнськими цінностями і взаємний контакт різних типів сімей із залученням до активнішого служіння в лоні Церкви. Ці осередки, як сімейні товариства, будучи також соціальними інституціями, покликані дбати про вдосконалення християнського способу життя та формування належної свідомості і солідарності з великою християнською сім'єю⁸.

Папа Іван Павло ІІ неодноразово підкреслює необхідність підтримки священиками сімей в часі труднощів передусім із належним розумінням. Пастир має дбати, щоб його постать була необтяжливою для подругів, але асоціювалася з тим, хто може і хоче допомогти. У власних порадах священик має слідувати офіційному вченню Церкви та формувати у членів сім'ї правильне розуміння віри⁹. Особливою у душпастирстві сімей, за словами Святішого Отця, є роль духовних осіб – членів монаших згромаджень. Такі особи, супроводжуючи різні типи сімей, засвідчують для її членів міцний зв'язок, який полягає у повній присвяті себе Богові та «універсальній любові», учасниками якої вони є.

Основним місцем душпастирського супроводу сімей, за словами Папи Франциска, є парафія, де люди мають змогу знайти підтримку та ресурси для вирішення ситуації, яка послаблює чи розриває сімейні стосунки¹⁰. Саме тут

---

⁷ Іван Павло ІІ. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 69.

⁸ Див. Там само, п. 72.

⁹ Див. Там само, п. 73.

¹⁰ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.uGCC.ua (15.10.2020), п. 202.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

члени сімей повинні мати змогу знайти тих, хто їх зможе вислухати та супроводжувати, виявляючи щире бажання розуміти їхнє становище.

Душпастир не може надати просто технічне рішення проблеми, але має стимулювати членів сім'ї у внутрішньому прийнятті природи власного співжиття та підтвердження своїх зобов'язань. Рішень існує стільки, скільки існує випадків. Все ж провідник повинен старатися показати нові причини любити одне одного у єдності, яка є знаком видимої спільності Церкви і Христа, як фундаменту їхнього духовного життя¹¹.

Кардинал Дональд, архієпископ Вашингтонський, виділяє способи, в яких священник може надавати душпастирський супровід членам сімей. Такими методами можуть бути зустрічі сам-на-сам з парами під час підготовки до шлюбу або формування зі зрілих пар, які є прикладом співжиття, наставників для незрілих подружж. Одним із основних способів допомоги сім'ям є регулярне включення прошень за добробут сімей на спільних богослужіннях, а також додання історій та актуальних проблемних моментів у гомілії. Зрілі сімейні пари, як живий приклад, також мають заохочуватися до свідчення сімейного життя з Богом, святкування річниць весілля і поновлення весільних обітниць¹².

Науковці наголошують, що важливою є підготовка сімейних консультантів та священників. Вона означає передусім чітке розуміння суті подружньої любові та представляє відповідну формацію трьох етапів: особистого, теологічного і професійного, які пов'язані між собою. Богословські знання мають допомагати розуміти власне покликання щодо служіння сімейним спільнотам. Розуміння специфічності кожної сім'ї та її установок і стилів співжиття вимагає неможливості створення шаблонної допомоги членам кожної сім'ї, яка звертається. Відповідно комбінування набутих знань та їх поєднання із мудрістю Божого Слова можуть знайти вірну раду і рішення¹³.

---

¹¹ Див. Laplace J. *Preparing for Spiritual Direction*. Chicago 1975, с. 155-157.

¹² Див. Donald Wuerl. *Sharing in the Joy of Love in Marriage and Family: A pastoral plan to implement Amoris Laetitia* [PDF]. Washington 2018, с. 28-29.

¹³ Див. Максименко І. *Порадництво й консультування як пропозиція Церкви для сімей* // verbum.com.ua (17.10.2020).

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

Сімейний консультант, як фахівець, покликаний допомогти подругам знайти взаєморозуміння і повагу одне до одного, наголошуючи на важливому аспекті щирого спілкування. Зважаючи на різновид причин криз, така особа, враховуючи всі чинники, формує власний підхід до кожного індивідуального випадку. Наприклад, особливим є супровід сім'ї після подружньої зради, причиною якої зазвичай є обидва подруги і яка вимагає більшої уваги та «перезавантаження» стосунків. Але і в цьому випадку провідники сімей покликані показати, що криза не є кінцем стосунків, але важким і болючим етапом¹⁴.

Папа Франциск у своєму повчанні, подібно до Папи Івана Павла II, пише про обов'язок душпастирювання сімей задля спільного подолання будь-яких труднощів. Святіший Отець також наголошує на необхідності підготовки душпастирів та духовних осіб до супроводу і відзначає, що одружені священники східної традиції мають можливість краще розуміти та бути більш корисними для сучасних сімей¹⁵. Обидва Понтифіки підкреслюють, що зазвичай члени сімей не звертаються за допомогою до душпастирів через переконання того, що останні їх не зможуть зрозуміти. Тому повчання містять заохочення приймати таких осіб та співчутливо розуміти і розділяти їхній біль¹⁶. Щодо методів супроводу Папа Франциск зазначає:

Душпастирство наречених і одружених повинно бути передовсім душпастирством зв'язку, в якому присутні елементи, які допомагають дозрівати любові й долати труднощі. Ці елементи – це не лише доктринальні переконання, і їх не можна зводити лише до цінних духовних засобів, які Церква пропонує завжди, але це повинні бути також і практичні програми і поради, тактики, перевірені досвідом, психологічне обґрунтування¹⁷.

За допомогою таких засобів Папа заохочує будувати педагогіку любові, яка б формувала і мобілізувала подругів у праці з труднощами. Парафіяльна спільнота, за словами Святішого Отця, зобов'язана надати необхідну підтримку,

¹⁴ Див. Максименко І. *Порадництво й консультування як пропозиція Церкви для сімей* // verbum.com.ua (17.10.2020).

¹⁵ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (15.10.2020), п. 202.

¹⁶ Див. Там само, п. 234.

¹⁷ Там само, п. 211.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

допомогти у вирішенні сімейних проблем або скерувати до компетентних людей.

Зокрема Понтифік виділяє такі форми душпастирювання:

[...] зустрічі родин, які живуть по сусідству, або родин, які між собою дружать, короткі реколекції для подружніх пар, конференції фахівців про дуже конкретні проблеми родинного життя, центри сімейних консультацій, допомога місіонерів, приготованих до розмов з подругами про їхні труднощі та прагнення, соціальні служби для різних родинних ситуацій (узалежнення, подружня зрада, домашнє насильство), простори духовності, майстер-класи для батьків проблемних дітей, асамблеї родин¹⁸.

Великий наголос у душпастирюванні сімей Папа Франциск робить на допомозі у виробленні чіткого молитовного правила, а також читанні Святого Письма членами сім'ї, яке як «джерело життя і духовності родини»¹⁹ є критерієм висвітлення прихованих проблем та розпізнавання криз. Святіший Отець зазначає, що часом конфлікти у сім'ї з'являються у розбіжностях її членів щодо поглядів на віру та християнські обов'язки, де поєднання подругів, як злиття щирого бажання з однієї сторони і байдужості з іншої, призводить до страждань. Такий випадок характерний необхідністю навчання подругів плекати спільні цінності та орієнтуватися на любов, як спосіб взаємного освячення. Важливим моментом в Апостольському повчанні Папи Франциска є настанова для душпастирів дбати про те, щоб сім'ї не боялися, але гідно визнавали і приймали кризи. Душпастир повинен сприяти, щоб члени сімей не вдавалися до поспішних рішень та не обманювали самих себе щодо відсутності труднощів: «Це затримує вирішення проблем, багато енергії витрачаємо на даремне їх приховування, що лише ускладнює справу»²⁰.

Кардинал Дональд по-особливому підкреслює слова Понтифіка, щодо різних факторів сучасної культури, які відволікають особу від власної сім'ї. Через це трапляються конфлікти, в яких душпастир повинен допомогти подругам віднайти правильну мову спілкування²¹. Зокрема йдеться про

---

¹⁸ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (15.10.2020), п. 229.

¹⁹ Там само, 227.

²⁰ Там само, п. 233.

²¹ Див. Donald Wuerl. *Sharing in the Joy of Love in Marriage and Family: A pastoral plan to implement Amoris Laetitia*. Washington 2018. [PDF], с. 23.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

перебування разом як фізично, так і духовно, та постійну заангажованість у щоденних турботах і справах власної сім'ї.

Щодо точки зору психологів, то вони вважають, що одним із найважливіших аспектів сімейного життя є вміння спільно знаходити шляхи вирішення конфліктів, що представляє процес адаптації до нових умов. Адаптація визначається стійкістю стосунків, узгодженістю подругів, частотою суперечок, тощо. Загалом розділяють різновиди сімей, які адаптуються і відповідають на сімейні кризи: «адаптовані, адаптовані за чоловічим варіантом, адаптовані за жіночим варіантом, дезадаптовані». Згідно досліджень, саме дезадаптовані подруги схильні до розлучення, як оптимального виходу з труднощів²². Психологічний супровід у стані кризи або сімейне консультування чи терапію визначають «[...] як особливу форму психотерапії, спрямовану на зміну міжособистісних зв'язків; її ціль – усунення емоційних порушень у родині»²³. При цьому важливим є підкреслити, що сімейна терапія вимагає мобілізації всіх її членів і спрямовується на взаємини як подругів, так і їхніх дітей.

Особи, звертаючись за допомогою, повинні отримати індивідуальну допомогу у відповідності до типу і характеру проблеми. Наприклад, щодо подружньої терапії, у якій головним аспектом є гармонія взаємостосунків обох подругів, за думкою науковців, передусім розглядаються досвіди партнерів, отримані зі стосунків у власних корінних сім'ях. Саме вони виступають частою причиною сімейних розладів, як нереалізовані бажання і потреби та старі рани минулого, про що також згадував Папа Франциск²⁴. Важливим аспектом є фактор «копіювання» одного з батьків, зазвичай тієї ж статі, який не дає повноцінно відкривати самого себе у новій ролі подруга. В цьому випадку терапія має за мету змінити тип мислення і поведінки людини, навчити її потрібних знань і навичок щодо рис і цілей подружжя. У своїх підходах психологи моделюють програми

---

²² Див. Федоренко Р. *Психологія молоді сім'ї і сімейна криза: Монографія*. Луцьк 2007, с. 48.

²³ Там само, с. 87.

²⁴ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (18.10.2020), п. 239-240.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

ведення подругів до відкритого типу стосунків, в яких кожен може, залишившись собою, працювати над самовдосконаленням. Важливим моментом також є вивчення поведінки і впливу кожного із членів сім'ї на стосунки, особливо у відношенні до причинника конфлікту²⁵.

Іншим підходом у праці з сім'ями є визначення спільних цінностей і вищих орієнтирів, важливих для кожного з членів сімейної спільноти. Він називається «ціннісним підходом» і перегукується із важливістю зрілості у стосунках. Тут, як і в більшості випадків, сімейна терапія передбачає проговорювання моментів чи явищ, які призвели до кризи, і переходить від дискусії до їх розуміння. Як наслідок, психолог допомагає подругам навчитися аналізувати причини кризи та відбудовувати порушену систему стосунків, вже розуміючи партнера і формуючи нові моделі поведінки²⁶.

Обидва Святіші Отці у своїх повчаннях вказують на потребу духовного супроводу сім'ї, а особливо тієї, яка зазнає випробувань. Через власну присутність та індивідуальний підхід душпастир покликаний заохочувати партнерів до сміливої боротьби проти спільної проблеми. Все ж не завжди вдається зберегти в цілісності сімейні стосунки, що стає причиною їх розриву та вимагає нових методів та підходів у справі душпастирства.

3.2 Душпастирський супровід після розриву стосунків

Папа Іван Павло II на початку повчання «*Familiaris Consortio*» підкреслює важливість розпізнання умов кожної сім'ї Церквою, а саме душпастирями, які здійснюють духовний провід. Таким чином він виокремлює типи сімей, які потребують особливої душпастирської розважливості та мудрості і до яких відносить неповні сім'ї, характерні відсутністю одного із подругів²⁷.

---

²⁵ Див. Федоренко Р. *Психологія молоді сім'ї і сімейна криза: Монографія*. Луцьк 2007, с. 83-86.

²⁶ Див. Там само, с. 87.

²⁷ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 77.

3.2.1 Супровід сімей у випадку смерті одного із подругів

Сімейна втрата часто стає фактором, який спричиняє зупинку нормального функціонування сім'ї та ускладнює взаємини. Як наслідок, стан справ в домашньому, робочому та суспільному середовищі погіршується. Науковці заохочують розуміти певний порядок проходження кризи втрати близької людини: «подолання болю, визнання факту смерті, поступове прийняття втрати, внутрішнє переживання почуттів до померлого, нові цілі на майбутнє»²⁸. Для проходження цих етапів часом стає необхідною допомога ззовні.

Папа Франциск по-особливому відзначає душпастирство неповних сімей, які втратили близьку особу. Понтифік заохочує до вияву милосердя, не залишаючи родину наодинці із власним горем, але використовуючи таку нагоду для справи євангелізації²⁹. Багато хто, втративши подруга чи іншу близьку особу, зневіряється і шукає винуватця, яким часом у їхніх очах є Бог. Буває, втративши кохану особу, людина проявляє цілковиту посвяту дітям та їх вихованню, витрачаючи на це весь людський ресурс. Часто після втрати партнера, подруг набуває страху перед невідомістю у майбутньому, а також щодо нової відповідальності та обов'язків перед сім'єю. Зокрема, коли жінка стає вдовою, важливим страхом буде фінансова непевність та утримання інших членів сім'ї³⁰. Іншим поширеним випадком є зникнення відчуття власної важливості та любові до себе незадовго після втрати. Тож церковна спільнота покликана розділити такі потреби і труднощі³¹.

Папа Іван Павло II у своєму повчанні вказує, що смерть одного із подругів завжди веде до важкого пережиття, а також стає причиною трансформації первинного ядра сім'ї. В таких моментах важливою є підтримка церковної спільноти на чолі з душпастирем³². З ним погоджується і Папа Франциск, який

²⁸ Циганенко Г. – П'яста Р. – Чмир А. *Навіки живі в пам'яті. Путівник для сімей загиблих*. Львів 2017, с. 79.

²⁹ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (20.10.2020), п. 253.

³⁰ Див. Chervin R. *Spirituality for Widows* // hprweb.com (25.10.2020).

³¹ Див. *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 254.

³² Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 77.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

вказує, що смерть завжди є важкою раною для близьких та рідних померлої особи. Завданням душпастиря в цьому випадку є допомогти членам сім'ї усвідомити і правильно прийняти відхід дорогої людини. Священик, супроводжуючи сім'ю, має бути присутнім на кожному етапі жалоби і спонукати до внутрішніх роздумів про причину смерті, переживання та відчуття померлого у передсмертному очікуванні. Душпастир повинен допомогти зрозуміти, що земне покликання і місія інших членів сім'ї не втратили сенсу, але продовжуються у подальшому житті. Папа пише про проблему «*прилипання до минулого*», яка передбачає безперервне згадування та відчуття присутності померлої особи, що спричиняє не здорову ситуацію і не дає мотивації розвиватися. Понтифік підкреслює необхідність перестати уявляти померлу особу в теперішньому часі, як таку, що була у земному житті, але заохочує до «[...] вміння уявити її преображеною – такою, якою вона є тепер»³³.

Самі особи, які зазнали втрати, розповідають про неможливість втечі від душевного болю і суму. Все ж пам'ять про померлу особу має давати стимул об'єднуватися і надихати одне одного до спілкування і подальшої радості життя. Тому праця з такими особами має на меті прийняття реальності і зцілення духовного і психологічного аспектів людини³⁴. Багато хто виділяє саме духовний шлях, як найдієвіший спосіб допомоги у період скорботи. Через релігійні практики (молитва, відчуття стосунку з Богом, Читання Святого Письма), не залежно від конфесії, людина відчуває внутрішнє прийняття зовнішнього світу та адаптується до реальності, характерної відсутністю близької особи³⁵.

У супроводі осіб, які переживають втрату, науковці наголошують на необхідності обережності у спілкуванні та поведженні, з метою виключення можливості знецінення почуттів. Важливим є знайти необхідні слова для підтримки людини. Загалом психологи і душпастирі виділяють список фраз для

---

³³ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (20.10.2020), п. 255.

³⁴ Див. Циганенко Г. – П'яста Р. – Чмир А. *Навіки живі в пам'яті. Путівник для сімей загиблих*. Львів 2017, с. 80-83.

³⁵ Див. Там само, с. 39-40.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

вираження емпатії таким особам, а також вислови, які спричинять дискомфорт і загострення (Див. *Додаток №2*). Самі вдови чи вдівці розуміють власну потребу підтримки, тож для них важливим є залишатися потрібними своїй церкві та спільноті, де їх приймають і ділять біль³⁶. Релігійні лідери виділяють практичні поради щодо супроводу неповних сімей. Зокрема можливим є створення лідерських груп із керівником, який зазнав втрати, а також опитування потреб таких осіб, щодо забезпечення умов проживання та зв'язку з парафіяльною спільнотою. Дослідження свідчать, що половина тих, хто став вдівцями, розривають тісний зв'язок із Церквою, передусім через зростання рівня зайнятості та періоду самотності чи вразливості. Тому через церковну спільноту слід формувати опіку такої сім'ї, що виявлятиметься у різних сферах життя³⁷.

Супровід сімей, характерних втратою одного із подругів, є непростим питанням і представляє допомогу особам, які знаходяться у посттравматичному стані. Тож для провідника найбільш важливим виступає аспект розуміння та емпатії за чіткої відсутності осуду особи. Такий супровід може здійснюватися одночасно кількома фахівцями, як-от священиком, психологом, лікарем. Одним із головних завдань перед ними є «[...] допомогти людині знову повірити в себе, в інших, а часом – коли травму супроводжує криза віри – і в Бога»³⁸.

3.2.2 Супровід сімей у випадку сепарації подружжя

За словами Івана Павла ІІ, покинення дому одним із подругів та припинення співжиття є одним із найважчих періодів функціонування сім'ї, в якому вона передусім потребує душпастирської допомоги і співпраці з цілою церковною спільнотою. Святіший Отець підкреслює, що часом через незгоди чи кризи у сім'ї, буває, що подруги приходять до спільного рішення розірвати шлюб. Він вказує: «[...] сепарацію слід розглядати як крайній засіб, коли всі інші розсудливі

---

³⁶ Див. Neff M. *7 Ways You Can Help Widows in Your Church* // crosswalk.com (20.11. 2020).

³⁷ Див. Neff M. *7 Reasons to Start a Widow's Ministry in your Church (and how to begin)* // preaching.com (26. 10. 2020).

³⁸ Максименко І. *Порадництво й консультування як пропозиція Церкви для сімей* // verbum.com.ua (25.10.2020).

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

намагання її уникнути зазнали невдачі»³⁹. Також соціологи підтверджують, що розлучення є другою, після вдівства, причиною психологічної травми, яка важко вдаряє по соціальній цінності шлюбу та викривлює суспільний образ сім'ї⁴⁰.

Розлучення є критичною подією, яка супроводжується сильним емоційним стресом і змінює життя людини. Як наслідок, особа втрачає відчуття захищеності, безпеки і довіри, тож в неї виникає страх перед невідомістю та прийняттям нових ролей. Часом розлучення супроводжується важким переживанням, що може спричинити психічні розлади. Тому важливим є соціальне оточення людини, яке покликане забезпечити їй підтримку і розуміння⁴¹.

В ситуації розлучення і сепарації одним із головних викликів для подругів постає самотність. Науковці підкреслюють, що розлучення стає душевною травмою, яка активізує страхи розлуки та відсутності безсумнівної любові до себе зі сторони хоча б однієї людини. Такою людиною стає дитина, як першорядний об'єкт любові, з яким один із батьків часто не хоче ні з ким ділитися, а передусім – зі своїм подругом. Як наслідок, трапляються нові конфлікти, що супроводжуються агресією і ненавистю⁴². В такому випадку душпастирський супровід сім'ї передбачає передусім гуртування еклезіальної спільноти для надання підтримки, засвідчення поваги та розуміння. Така допомога Церкви має свідчити про солідарність із членами сім'ї і плекання вірності та утверженості у збереженні чистоти та приналежності до церковної спільноти. Зокрема супровід повинен стимулювати членів сім'ї до взаємного прощення та продовження плекання любові, а також живити бажання до відновлення співжиття⁴³. По-особливому Іван Павло ІІ підкреслює тих осіб, які, буди розлученими проти власної волі, залишаються вірними своїй подружній

³⁹ Іван Павло ІІ. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 83.

⁴⁰ Див. Закирова В. *Развод и насилие в семье – феномены семейного неблагополучия* // *Социологические исследования* 12 (2002), с. 131.

⁴¹ Див. Шморина Е. *О методах консультативной работы в ситуации развода* // *Психология зрелости и старения* № 2 (2000), с. 23-24.

⁴² Див. Фигдор Г. *Беды развода и пути их преодоления. В помощь родителям и консультантам по вопросам воспитания* / Пер. Дианы Видра. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2006, С. 214-215.

⁴³ Див. *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота], п. 83.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

обіцявці, не укладаючи нових зв'язків, але плекаючи вірність християнським і сімейним обов'язкам. Понтифік підкреслює, що Церква в жодному разі не має перечити у прийнятті Таїнств такими особами, але навпаки, має ставити їх у приклад, як живе свідчення доброї вірності та послуху науці Христа.

Папа Франциск також радить ставити таких осіб за приклад чеснотливого життя і радити їм «[...] шукати в Євхаристії поживу, яка їх підтримуватиме в їхньому стані»⁴⁴. Святіший Отець зазначає при цьому, що підтримка неповних сімей має бути не лише моральною, але й у випадку складних матеріальних умов, полягати у дбанні церковною спільнотою на чолі з пастирем про її забезпечення. Часом жінка, самотійно виховуючи дитину у важких обставинах, потребує допомоги в її особовому дозріванні, не вміючи побороти відчуття пригніченості чи обмеженості. Церква покликана, чутливо розрізняючи ситуації, втішити та з милосердям подбати про такі сім'ї, «[...] уникаючи накладання на них пакетів норм, твердих як скеля, через що вони відчувають себе осудженими [...]»⁴⁵.

Синод Єпископів Католицької Церкви у 2015 році підкреслив, що християнська спільнота покликана бути близькою до християнських сімей, які переживають труднощі і ризикують розлучитися. Одним з головних завдань пастирського супроводу має бути відновлення стосунків через відчуття прощення і примирення, як одне з основних досвідів сімейного життя. У ньому простежується головна ознака сім'ї – нерозривність. Підготовлені служителі покликані супроводжувати членів сім'ї протягом всього процесу зцілення, роблячи все необхідне, щоб наповнити людське серце Духом і відкритися на прощення та відновлення пораних стосунків⁴⁶. Синод підкреслює, що важливим аспектом є звернути увагу на причини розірвання стосунків, оскільки нерідко вони можуть призводити до збільшення страждань через самотність і тому мають бути вирішені⁴⁷. У супроводі церковна спільнота покликана показати

⁴⁴ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (22.10.2020), п. 242.

⁴⁵ Там само, п. 49.

⁴⁶ Див. Synod of bishops. XIV Ordinary General Assembly *The vocation and mission of the family in the church and the contemporary world* // vatican.va (10.11.2020), п. 105.

⁴⁷ Див. Там само, п. 113.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

нову силу і красу подружнього життя, а у випадку розриву стосунків, бути поруч, щоб зменшити страждання дітей і не допустити нових руйнівних наслідків⁴⁸. Водночас подругам слід зробити все, щоб виключити страждання дітей і поводитися з повагою і милосердям одне до одного. Про це згадує Папа Франциск: «[...] нехай діти не несуть тягар цього розлучення, і не використовуйте їх як заручників у боротьбі одне проти одного. Нехай чують, що мама добре говорить про тата, хоча вони не разом [...]»⁴⁹.

Папа Франциск, цитуючи у своєму посланні Івана Павла II, погоджується, що сепарація у сім'ї постає останнім і вимушеним засобом вирішення конфліктних ситуацій. Однак науковці відзначають, що вона може виступати і позитивним аспектом, в якості визволення від гнітючих стосунків. Згідно опитувань, діти з конфліктних сімей відчують себе гірше через постійні стреси, ніж діти, батьки яких розійшлися. Все ж розлучення передусім є негативним фактором розпаду сім'ї, діти з якої, отримавши досвід невдалих стосунків батьків, часто переживають таку тенденцію у власних новостворених сім'ях⁵⁰. Соціологи водночас виділяють поняття «*успішного розлучення*», в якому подруги не перестають підтримувати взаємовідносини між собою, а також з дітьми. Така практика є популярною в більш розвинутих країнах, де формуючи культуру розлучень, суспільство старається знизити деструктивний вплив на членів сім'ї, продовжуючи «[...] спілкування подругів, співучасть у вихованні дітей і взаємодопомогу»⁵¹.

Для душпастирства осіб, що знаходяться в сепарації, за словами Понтифіків, необхідне особливе розпізнавання та різні методи до обох сторін подружжя. Зокрема подруги, які зазнали кривди і болю через розірвання сімейного зв'язку, потребують передусім супроводу задля прощення і примирення. Розлучених

⁴⁸ Див. Synod of bishops. XIV Ordinary General Assembly *The vocation and mission of the family in the church and the contemporary world* // vatican.va (10.11.2020), п. 63.

⁴⁹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (22.10.2020), п. 245.

⁵⁰ Див. Закирова В. *Развод и насилие в семье – феномены семейного неблагополучия* // *Социологические исследования* 12 (2002), с. 131-132.

⁵¹ Там само, с. 132.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

осіб, які є знаком вірності своєму шлюбу, слід заохочувати до пошуку розради теперішнього стану у Євхаристії. Церковна спільнота в свою чергу повинна супроводжувати цю неповну сім'ю не лише духовно, але в разі потреби й матеріально⁵².

3.3 Душпастирський супровід тих, хто утворив новий сімейний зв'язок

Як вже було згадано, кожна сім'я є унікальною, а тому вимагає індивідуального підходу. Якщо подивитися на основні вимоги шлюбної обіцянки, то можемо побачити, що нерозривність та єдність є одними із головних умов подружжя. Все ж в лоні Церкви є багато людей, які розривають стосунки у сім'ї⁵³. Апостольське повчання «*Familiaris Consortio*» Папи Івана Павла II підкреслює ту тенденцію, в якій подруги, які прийняли рішення покинути власну сім'ю, зазвичай роблять це з наміром укладення нових зв'язків. Зрозуміло, що вони не можуть цього зробити із благословення Церкви, тому часто такі особи живуть лише у цивільному шлюбі⁵⁴.

Християни є свідомими того, що такі особи не можуть жити повноцінним життям в Церкві, зокрема якщо йдеться про Таїнства Сповіді і Євхаристії. Часто це приносить їм терпіння і біль, які не завжди є просто прийняти. І хоч вони шукають зі сторони Церкви розуміння та іншого милосердного підходу, все ж вони покликані прийняти правду їхнього життя⁵⁵.

Вже в час написання «*Familiaris Consortio*» Папа Іван Павло II розуміє те, що така тенденція стає все більш поширеною серед вірних, тож називає це «злом, яке уражає все більше самих католиків», і наголошує на потребі дослідження шляхів вирішення цієї проблеми. Передусім Святіший Отець підтверджує те, що особи, які прийнявши Таїнство Подружжя, а опісля самовільно розірвавши цей

---

⁵² Див. Synod of bishops. XIV Ordinary General Assembly *The vocation and mission of the family in the church and the contemporary world* // vatican.va (10.11.2020), п. 118.

⁵³ Див. Венедикт Алексійчук. *Про душпастирство розлучених*. 03.09.2012 // credo.pro (10.11.2020).

⁵⁴ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 84.

⁵⁵ Див. Венедикт Алексійчук. *Про душпастирство розлучених*.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

союз і уклавши новий, залишаються християнами і Церква покликана вести їх, як і всіх інших вірних, дорогою спасіння. Все ж Понтифік чітко зазначає неможливість доступу таких осіб до Євхаристії, пояснюючи це їхньою власною нездатністю у своєму способі життя прийняти це Таїнство. Інша причина полягає у можливості згіршення інших членів Церкви щодо закону нерозривності подружжя. Тому, за словами Святішого Отця, повторне вінчання носить заборону у своїй суті, а душпастирі не можуть здійснювати будь-які форми ствердження нових зв'язків⁵⁶. Таку установу підтверджує також і його наступник, Папа Венедикт XVI у післясинодальному Апостольському листі «*Sacramentum Caritatis*»: «Синод Єпископів підтвердив засновану на Святому Письмі (пор. Мк 10, 2-12) практику Церкви, яка не допускає до таїнств розлучених, які вступили в повторний шлюб, тому що їхній стан і життєві обставини об'єктивно суперечать союзу любові Христа і Церкви [...]»⁵⁷.

Іван Павло II у своєму повчанні притримується чіткого порядку вчення Церкви і традиції, хоч велика частина суспільства вже на той час на чолі з провідними теологами вимагала дозволу контрацепції і приймання Євхаристії особами у нових зв'язках. Все ж тодішнє папство, відзначаючись консервативною політикою, засуджувало такі погляди і навіть вводило дисциплінарні визиски за відступ від вчення Церкви⁵⁸.

Папа Франциск у свою чергу в Апостольському повчанні «*Amoris Laetitia*» щодо душпастирства розлучених наводить дискусійні вислови, які викликали бурхливі відгуки і суперечність у сприйнятті. Понтифік загалом піднімає питання щодо потреби змін, які мотивуються трансформацією цивілізації, оскільки сьогодні, як він пише в енцикліці «*Evangelii Gaudium*», «[...] життя Церкви стає музейним експонатом або власністю небагатьох»⁵⁹. Науковці

⁵⁶ Див. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 84.

⁵⁷ Венедикт XVI. Послесинодальное Апостольское Обращение *Sacramentum Caritatis*. // vatican.va // Перекл. авт. (10.11.2020), п. 29.

⁵⁸ Див. Єгрешій О. *Римо-Католицька Церква сучасної доби: між традицією і модернізмом* // Галичина ч. 27 (2015), с. 217.

⁵⁹ Франциск. Апостольское обращение *Evangelii Gaudium* [Радість Євангелія] // vatican.va // За офіц. укр. перекл oranta.org (10.11.2020), п. 95.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

виділяють сьогодні як період життя Церкви, в якому вона опинилася між традицією і модернізмом. Оцінюючи понтифікат Папи Франциска, вони підкреслюють: «Замість Церкви “караючої” папа Франциск хоче бачити церкву “милосердну” до людини»⁶⁰. У повчанні «*Amoris Laetitia*» Святіший Отець вказує: «Потрібно прийняти всіх, потрібно допомогти кожному знайти своє місце в церковній спільноті [...]. Нікого не можна осуджувати довічно»⁶¹.

У повчанні Папа Франциск підкреслює те, що особи, які після розірвання сімейного союзу вступили у нові зв'язки, не є екскомуніковані. Душпастир і церковна спільнота покликані до супроводу таких осіб та їхнього виховання передусім задля блага дітей та зцілення ран і болючого досвіду батьків⁶². Святіший Отець наголошує на потребі нової інтеграції даних осіб у церковній спільноті: «Логіка інтеграції – це ключ до душпастирського супроводження, щоби вони [...], могли мати радісний і плідний досвід»⁶³. Папа наголошує на тому, що душпастирі не повинні застосовувати моральні норми і положення Церкви, як привід для осудження. Натомість природний закон має розглядатися як підґрунтя для розгляду і вирішення індивідуальних ситуацій.

Святіший Отець визнає ті ситуації, коли за різних обставин душпастир не може вимагати від осіб розірвати новоукладені зв'язки, оскільки це спричинить нові страждання та провини. Особливо такі моменти є в тому випадку, коли нові зв'язки були укладені з метою виховання дітей. Зокрема Понтифік згадує слова Папи Івана Павла ІІ, який у своєму повчанні «*Familiaris Consortio*» також пише, що особи, які не мають змоги припинити співжиття, «[...] повинні взяти на себе обов'язок жити в повній стриманості, тобто стримуватися від актів, властивих супругам»⁶⁴. Хоча в примітках Папа Франциск згадує слова Душпастирської Конституції ІІ Ватиканського Собору «*Gaudium et Spes*», а саме розділ справ

⁶⁰ Єгрешій О. *Римо-Католицька Церква сучасної доби: між традицією і модернізмом* // *Галичина* ч. 27 (2015), с. 220.

⁶¹ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (06.11.2020), п. 297.

⁶² Див. Там само, п. 246.

⁶³ Там само, п. 299.

⁶⁴ Іван Павло ІІ. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 84.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

подружжя і сім'ї, який підкреслює: «Якщо інтимне подружнє життя припиняється, тоді нерідко подружня вірність може наразитися на небезпеку, а благо дітей – зазнати шкоди [...]»⁶⁵. Тому індивідуальні обставини кожної ситуації, за словами Святішого Отця, вимагають особливого душпастирського розпізнавання.

Понтифік підкреслює, що обов'язком душпастиря, як і цілої Церкви, є показати особам, які живуть у нових зв'язках, «*божественну педагогіку благодаті*», що діє у їхньому житті. У розпізнаванні ситуацій, за словами Папи Франциска, душпастир повинен найперше порадити особам у нових зв'язках передати справу до відповідних органів, щоб перевірити дійсність першого шлюбу. Зокрема Папа пише, щодо необхідності полегшити і прискорити розгляд і рішення таких справ у зв'язку з масовістю цього явища⁶⁶. Опісля у випадку беззаперечної дійсності першого шлюбу, священник повинен розробити стратегію дій, яка б передбачала тривалий супровід для даної особи щодо моральних принципів і церковних законів⁶⁷. Розпізнавання Церкви має бути для неї даром, який дозволяє шукати способи до зростання в напрямі до ідеалу, не зважаючи на обмеження. Особливим є те, що після цього в примітках Папа підкреслює, що допомога Церкви у цій справі не виключено, може бути із використанням Таїнств⁶⁸.

В енцикліці «*Evangelii Gaudium*» Папа Франциск підкреслює: «Євхаристія, хоча є повнотою sacramентального життя, не є нагородою для досконалих, а шляхетними ліками і поживою для слабких»⁶⁹. У повчанні «*Amoris Laetitia*» Святіший Отець підкреслює, що не всі дані ситуації вимагають для осіб позбавлення освячуючої ласки, а Церква роздумує над умовами та пом'якшувальними обставинами. Зокрема він наводить одне із положень

---

⁶⁵ ІІ Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* [«Радість і Надія»]. Львів 2014, п. 51.

⁶⁶ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (10.11.2020), п. 244.

⁶⁷ Див. Duda S. “*Dubia*” sui sacramenti ai risposati, la via di Vallini // it.aleteia.org (15.11.2020).

⁶⁸ Див. *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 305.

⁶⁹ Франциск. Апостольское обращение *Evangelii Gaudium* [Радість Євангелія] // vatican.va // За офіц. укр. перекл. oranta.org (10.11.2020), п. 47.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

Катехизму Католицької Церкви, яке говорить про різного роду причини гріхів, як-от незнання, насильство чи психічні і суспільні чинники, які можуть вести до зменшення або й скасування відповідальності чи вини за вчинок⁷⁰. Понтифік наголошує, що душпастирське розпізнавання полягає у розгляді та врахуванні всіх обставин ситуації, в якій перебуває особа, а також у врахуванні рівня її сумління. Таке сумління має допомагати особі дати щиру відповідь Богові на власну ситуацію і відповідно дасть змогу душпастирю розпізнавати «[...] і пропонувати щораз більшу довіру до благодаті»⁷¹.

Зважаючи на такі моменти у повчанні, опісля його виходу у світ, формується група кардиналів, які ставлять під сумнів слова Папи. Ця група пише так звані «*dubia*»⁷², в яких наводить п'ять запитань до документа. Суть питань полягала у нерозривності Таїнства Подружжя, продовженні існування абсолютних моральних норм щодо злих вчинків, а також відношенні обставин, намірів та совісті до виправдання із важкого гріха⁷³. Згодом католицькі єпископи та кардинали сформували групи тих, хто підтримує «*dubia*», та тих, хто не підтримує⁷⁴. Окрім того, за підтримку рішення подати Святішому Отцю цей документ були і більше тисячі священників США, Великобританії, Австралії та Ірландії, які вважали, що неправильне розуміння повчання може підірвати священну Традицію⁷⁵. Як відомо, відповіді Святішого Отця на цей лист і досі немає. Все ж деякі церковні лідери публічно відповіли на нього⁷⁶, а деякі науковці вважають, що такою відповіддю є есе Папи-емерита Венедикта XVI

---

⁷⁰ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (10.11.2020), п. 301-302.

⁷¹ *Amoris Laetitia* [Радість Любові], п. 303.

⁷² «*Dubia*» (від латинського: «сумніви») - це формальні запитання, що передаються до Папи Римського та до Конгрегації доктрини віри з проханням пояснити конкретні питання, що стосуються доктрини чи практики – Pentin E. *Full Text and Explanatory Notes of Cardinals' Questions on 'Amoris Laetitia'* // ncregister.com (15.11.2020).

⁷³ Див. Marie A. *The Five Dubia of the Four Cardinals* // catholicism.org (18.11.2020).

⁷⁴ Див. Baklinski P. –Chretien C. *Updated: The full list of Catholic bishops and cardinals 'for and against' the dubia* // lifesitenews.com (19.11.2020).

⁷⁵ Див. Петренко А. *Понад тисячу священників подали прохання до Папи роз'яснити «Amoris Laetitia»* // uagolos.com (18.11.2020).

⁷⁶ Див. Pentin E. *Church Leaders Respond to the 'Dubia'* // ncregister.com (17.11.2020).

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

«Церква і скандал сексуального насильства»⁷⁷, що з'явилося у квітні 2019-го⁷⁸, хоч там «*Amoris Laetitia*» жодного разу прямо не згадується.

З іншого боку єпископи Буенос-Айресу невдовзі опісля виходу Апостольського повчання написали тлумачення спірної VIII глави, яка, за їхнім твердженням, у чіткому розпізнанні кожної ситуації відкриває доступ до Євхаристії для осіб, які через обмеження у статевому співжитті можуть завдати шкоди дітям нового союзу, тобто завдати «ще більшої шкоди», про яку писав Понтифік. Цей документ був опублікований в *Acta Apostolicae Sedis*⁷⁹, як офіційному друкованому органі Святого Престолу, а відповідь Понтифіка: «*No hay otras interpretaciones*»⁸⁰ («Інших тлумачень немає») – підтвердила таке пояснення (Див. *Додаток №3*). Кардинал Валліні, Вікарій Римської дієцезії, також приймаючи такий сенс слів Папи, у відповідь у власних настановах священикам підкреслює питання, хто ж має, зважаючи на всі умови і обставини, вирішувати чи особа може приймати Святі Тайни. Сам він відповідає, що такий допуст відбувається через «*foro interno*» - внутрішній форум («*forum*»⁸¹) особи, як через спосіб у совісті дійти до внутрішніх зізнань. Через духовні відносини і поступові кроки навернення, душпастир як провідник, за словами кардинала, може взяти на себе відповідальність перед Богом і провадженою особою щодо дозволу їй на конфіденційне прийняття Таїнств⁸². Все ж він визнає, що головною метою розрізнення і проводу не є отримання Таїнств, але спрямування до інтеграції у церковне життя⁸³. Єпископи Мальтійської⁸⁴, Бельгійської⁸⁵ та інших єпархій також прийняли такий сенс VIII глави повчання Папи Франциска. Кожен із них підтверджує те, що особи, які допускаються таким чином до Святих Тайн

⁷⁷ Венедикт XVI. *Церква і скандал сексуального насильства* // synod.ugcc.ua (18.11.2020).

⁷⁸ Див. Mitchell E. *The Dubia Were Answered* // thecatholicthing.org (19.11.2020).

⁷⁹ Див. *Acta Apostolicae Sedis. Additum ad epistolam región pastoral Buenos Aires* // vatican.va (19.11.2020), с. 1073.

⁸⁰ Francis. *Carta del santo padre Francisco a los obispos de la región pastoral de Buenos Aires en respuesta al documento "Criterios básicos para la aplicación del capítulo viii de la amoris laetitia"* // vatican.va (17.11.2020).

⁸¹ «Форум» - [...] У канонічному праві внутрішній форум, область совісті, протиставляється зовнішньому або зовнішньому форуму [...] – Bible Dictionaries. 1910 New Catholic Dictionary // studylight.org (18.11.2020).

⁸² Див. Cardinale Vicario. «*La letizia dell'amore*»: *il cammino delle famiglie a Roma* [PDF]. Basilica di San Giovanni In Laterano 2016, с. 13.

⁸³ Див. Zema A. Vallini. «*Una svolta pastorale per accompagnare le famiglie*» // romasette.it (19.11.2020).

⁸⁴ Див. Scicluna C. – Grech M. *Criteria for the Application of Chapter VIII of Amoris Laetitia* [PDF]. *Arċidjoċesi ta' Malta* 2017, п. 10.

⁸⁵ Див. Петренко А. *Єпископат Бельгії по-своєму інтерпретує «Amoris laetitia»* // uagolos.com (18.11.2020).

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

не можуть хизуватися тим, що вони є частиною християнського ідеалу, але зобов'язуються до покаяння та зобов'язання проходження нового шляху ситуації, яка є розладом для Церкви. Тож, як стверджують науковці, Святіший Отець залишив відкритим головне спірне питання можливості доступу розлучених до Таїнств і дав місцевим єпископам право на реалізацію повчання⁸⁶. Все ж чітких однозгідних змін у Католицькій Церкві не відбулося, тому душпастирство розлучених у більшості епархій передбачає їхнє утримання від повної участі в житті Церкви.

В Апостольському повчанні «*Familiaris Consortio*» Іван Павло ІІ заохочує душпастирів розрізняти ситуації і особливо сторони, які є винними у розірванні шлюбу, а які, буди заручниками ситуації, продовжують дбати про збереження сімейного зв'язку. Понтифік підкреслює, що завданням церковної спільноти є дати зрозуміти таким особам, що вони, не дивлячись на свою ситуацію, і надалі продовжують бути членами Церкви, яка з турботою і любов'ю приймає їх і заохочує до активної участі у її житті. Супровід тих, хто уклав нові зв'язки, за словами Івана Павла ІІ, передбачає: «[...] заохочувати слухати Боже Слово, брати участь у жертві Святої Літургії, тривати в молитві, робити свій внесок у діла милосердя та в ініціативах спільноти щодо справедливості, виховувати дітей у християнській вірі, плекати дух та діла покаяння, щоденно благаючи таким чином у Бога Його благодаті»⁸⁷.

У розпізнаванні душпастир покликаний виховувати в таких осіб почуття самосвідомості і відповідальності. Він може проводити періодичні розмови, слідкувати за напрямом роздумів та покаянням осіб, мотивувати до відкритості серця щодо власних обов'язків та стежити за наявністю бажання слідувати Божій волі⁸⁸. Душпастир має дбати про формування совісті і не переставати пропонувати ідеал подружжя і сім'ї⁸⁹. Процес супроводу таких сімей за одну з

⁸⁶ Див. Martin I. *As recent guidelines show, 'Amoris' argument is far from over* // cruхnow.com (15. 11.2020).

⁸⁷ Іван Павло ІІ. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006, п. 84.

⁸⁸ Див. Duda S. *"Dubia" sui sacramenti ai risposati, la via di Vallini* // it.aleteia.org (15.11.2020).

⁸⁹ Див. Francis. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (15.11.2020), п. 307.

РОЗДІЛ ІІІ. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

основ має мати іспит сумління, в якому особи досліджують власну поведінку та спосіб життя, який привів до теперішнього стану подружжя. Душпастирю слід допомогти подругам усвідомити власну ситуацію через різні аспекти, пов'язані з нею:

Розлучені в нових зв'язках повинні задатися питанням, як вони поводитися з дітьми в період подружньої кризи; чи були спроби примирення; як виглядає ситуація покинутого подруга; які наслідки нового зв'язку для всієї родини й спільноти вірних; який приклад це зв'язок подає молодим людям, які готуються до подружжя⁹⁰.

Коментар Апостольського послання «*Amoris Laetitia*» підкреслює однією із цілей послання засвідчення невідкинутості Церквою тих осіб, які незаконно утворюють нові сімейні зв'язки. Душпастирський супровід в таких випадках є особливо необхідним і має давати надію для тих осіб, які через життєві ситуації та помилки відчують себе на узбіччі чи взагалі поза церковним життям⁹¹.

Владика Венедикт, єпископ єпархії Святого Миколая у Чикаго, в інтерв'ю підкреслює, що неприйняття подругами рішень Церкви щодо них, часто приносить їм страждання. Тож одним із завдань душпастиря є прояснити подругам, чому Церква не може допустити їх до повної участі у її житті. Душпастир має дбати, щоб подруги, приймаючи такі страждання у терапевтичному і виховному характері, набули бажання змінити ту ситуацію, яка в них склалася. Владика стверджує, що через відчуття відкинутості таких осіб, завданням душпастиря є вийти назустріч, зустрітися і говорити. Священик, даючи поштовх, бере ініціативу у свої руки, щоб вирішити ту ситуацію, яка по-особливому вимагає мотивації та уваги⁹².

Папа Венедикт XVI щодо розлучених і наново вінчаних наголошує на тому, що останні мають побачити і відчути, що також живуть у Церкві. Дуже важливим, за його словами, є розуміння таких осіб того, що Євхаристія є живою і діяльною тоді, коли людина входить у спільність Тіла Христового. Тобто

---

⁹⁰ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (15.11.2020), п. 300.

⁹¹ Див. Donald Wuerl. *Sharing in the Joy of Love in Marriage and Family: A pastoral plan to implement Amoris Laetitia* [PDF]. Washington 2018, с. 19.

⁹² Див. Венедикт Алексійчук. *Про душпастирство розлучених*. 03.09.2012 // credo.pro (19.11.2020).

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

важливо дати їм зрозуміти, що навіть без тілесного отримання Таїнства, через віру особа може бути духовно з'єднана з Христом і Його Тілом. Тож одним із завдань душпастиря є донести до таких осіб, що вони і надалі є членами Церкви і покликані брати участь у її житті через спільні та особисті молитви, читання Святого Письма, участь у церковних акціях чи ініціативах. Святіший Отець наголошує на завданні душпастирів показати цим особам, що вони не знаходяться поза спільнотою, але навпаки, є важливими і цінними для Церкви, а особливо в очах Божих, оскільки не втратили гідності людської особи⁹³.

Тож Папа Франциск, на відміну від Івана Павла II, який у своєму повчанні чітко стверджує про необхідність інтегрувати розлучених осіб у справи Церкви і неможливість їх допусту до Святих Тайн, умовно пише про важливість розпізнання обставин та умов різних ситуацій. Якщо шлях віри таких осіб є прогресивним і щирим, то Церква може пропонувати жити разом на утриманні, хоча при труднощах із таким практикуванням, не виключається доступ до Таїнств⁹⁴. Все ж обидва Понтифіки наголошують на необхідності представлення душпастирем материнського милосердя Церкви, мотивуючи розлучених відкриватися для Євангелія та шукаючи доброго способу духовного проводу. Усвідомивши власну відповідальність та стан сумління, подружки мають отримати довіру і надію отримання милосердя, які сприятимуть справедливості для кожної зі сторін дійсного шлюбу⁹⁵.

Сімейне співжиття характерне різноманіттям труднощів та проблем, кожна з яких має свої обставини і має бути врахована в часі душпастирювання. Як підкреслюють обидва Понтифіки, кожен із типів сімей потребує належного супроводу та індивідуального розпізнавання ситуацій. Члени кризових і неповних сімей, а також розлучені особи завжди залишаються вірними своєї Церкви і потребують проводу всієї спільноти. Особливості супроводу душпастирем полягають у доцільному застосуванні набутих вмінь і навичок у

⁹³ Див. Венедикт Алексійчук. *Про душпастирство розлучених*. 03.09.2012 // credo.pro (19.11.2020).

⁹⁴ Див. Duda S. *"Dubia" sui sacramenti ai risposati, la via di Vallini* // it.aleteia.org (15.11.2020).

⁹⁵ Див. Synod of bishops. XIV Ordinary General Assembly *The vocation and mission of the family in the church and the contemporary world* // vatican.va (10.11.2020), п. 108.

РОЗДІЛ III. ДУШПАСТИРСЬКИЙ СУПРОВІД ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї

конкретних випадках та виправленні неналежних ситуацій у сімейному співжитті⁹⁶. Душпастирська діяльність має бути скерована на донесення членам сім'ї християнського вчення, передусім задля «[...] узгодженості між їхнім життєвим вибором і вірою, яку вони сповідують [...]»⁹⁷. Все ж у супроводі пастирі на чолі всієї спільноти зобов'язані у будь-якому випадку підтримувати членів єдиної сім'ї, ведучи їх дорогою віри та формуючи для них надійне місце захисту і підтримки.

---

⁹⁶ Див. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* [«Радість і Надія»]. Львів 2014, п. 52.

⁹⁷ Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові] // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (15.11.2020), п. 382.

ВИСНОВКИ

Розкриваючи головну мету магістерської роботи, а отже виявляючи актуальні виклики сучасної сім'ї та зміни у методах її душпастирювання на основі Апостольських повчань Папи Івана Павла II та Папи Франциска, можна зазначити, що сімейний інститут мав і продовжує досвідчувати багато труднощів та проблем, пов'язаних зі змінами суспільства. У різних тенденціях сучасного світу більшість людей формують власні установки, що мали б забезпечити щасливе сімейне майбутнє. Водночас у цьому вони рідко керуються ідеалами та напрямними, які пропонує їм Церква. Науковці вважають, що високий відсоток розпаду сімей та утворення нових зв'язків свідчить про постійний пошук людини чогось кращого, за відсутності бажання докладати зусиль для подолання складних ситуацій.

Християнська сім'я, будучи свідченням живого Бога для світу, представляє той ідеал Божого образу, що є Доброю Новиною нашого часу. Церква, як Божа установа, у піклуванні про сім'ю свідчить Христа, який дбає і супроводжує у кожному виклику чи проблемі. Саме тому Папа Франциск вже з початку повчання наголошує на *«надмірній ідеалізації»* Церкви, яка робить сімейний інститут непривабливим. Обидва Понтифіки зазначають, що сім'я, стаючи спільнотою прийняття вільного вибору любові, стає її живим відображенням. У такій спільноті любові людина здійснює своє покликання спілкування з Богом, виконуючи при цьому обов'язки та слідуючи до цілей, як основ християнської сім'ї. Вона повинна опиратися на віру, яка б вела її стосунок до досконалості, освячення та пізнання правдивості людських відносин. У взаємній любові подругів, дітородженні, одності і нерозривності, як цілях та ознаках сімейного інституту, будуються відповідні обов'язки і відповідальності, яких набуває кожен з її членів.

Через внутрішні фактори та зовнішні впливи, сім'я часом змушена змінювати усталені типи функціонування задля повернення до розуміння та сповнення встановлених цілей та завдань. Сімейна криза представляє собою

ВИСНОВКИ

етап, який вимагає мобілізації зусиль кожного з членів сім'ї та зміни усталених форм подолання конфліктів. У магістерській роботі вдалося встановити, що здебільшого причини сімейних труднощів приховують у собі конфлікт особистостей, кожна з яких має свій досвід, бачення та переконання. Саме поняття «кризи» використовує лише Папа Франциск, хоч Іван Павло II, як і попередні Понтифіки, також пише про «неправильні сім'ї» та сімейні труднощі. Загалом кризи виступають для сімей у двох можливостях, а саме: збудування та деформації взаємин, що залежить від самих їх членів, а саме від їхнього вміння і бажання справлятися з ними.

Однією з причин сімейних негараздів та криз, обидва Понтифіки відзначають індивідуалізм, який заперечує бажання віддаватися одне одному у співжитті, та спотворення поняття свободи особи, яке несе егоїстичне відмежування. Іншим чинником є нерозуміння віри, що представляє труднощі духовного поєднання подругів та розуміння суті взаємин. Обидва Понтифіки виокремлюють також як виклик потребу відповідального батьківства, в якому подруги набувають нових обов'язків та відповідальностей і покликані зміцнювати подружній союз, творячи сприятливу атмосферу у сім'ї. Іншими причинами сімейних криз є насилля, яке представляє бажання панувати та утверджувати власне «я» будь-якою ціною, та проблема незрілості у стосунках, що вимагає набуття дійсної готовності любити і жертвувати у співжитті.

Хоч через труднощі не кожна сім'я є здатною відповідати християнському ідеалу, все ж у Таїнстві Подружжя її члени отримують благословення та запевнення Церкви у постійному супроводі. Душпастирювання сімей у кризах та членів неповних сімейних спільнот вимагає відповідної підготовки та методів, які сприятимуть інтеграції даних осіб в церковне життя. Іван Павло II у власному повчанні підкреслює необхідність материнського проводу членів таких сімей. В свою чергу Папа Франциск наголошує на потребі душпастирського розпізнавання у кожній з сімейних ситуацій, яке вимагає детального розгляду і врахування всіх умов та обставин. Відповідно до кожного випадку кризи провідник складає власний план супроводу, водночас постійно нівелюючи

ВИСНОВКИ

відчуття відкинутості Церквою та направляючи до ідеалу християнського подружжя і сім'ї. Все ж, хоч обидва Понтифіки наголошують на потребі залучення кожного члена кризових сімей в життя Церкви, залишається відкритим питання доступу до Святих Тайн Сповіді і Євхаристії особам, які після розлучення створили нові зв'язки. Саме тому завдання визначення змін у методах душпастирювання проблемних сімей було виконано не до кінця, а зокрема через відсутність одностайної відповіді та позиції Церкви щодо проблемних питань. Зрозумілим є те, що члени кризових сімей, як всі інші християни, залишаються дійсними вірними власної Церкви, тож так само потребують душпастирювання, хоч в особливій формі та методах.

У своєму Апостольському повчанні Папа Франциск часто цитує документи Священних Синодів та напрацювання інших Понтифіків, одним з яких є саме *«Familiaris Consortio»*. Він задається підтримкою Папи Івана Павла II у власних судженнях, водночас місцями доповнюючи їх. Незважаючи на суттєву різницю у часі написання обох повчань, багато проблем та викликів перед сім'єю залишилися незмінними. Для більшості з них Церква вже дала коментарі та тлумачення, проте Святіший Отець використовує попередні напрацювання для нових відповідей, пояснюючи та модифікуючи історичні церковні документи до умов сучасності. Папа Франциск вже на початку повчання визнає, що Церква, даючи мету подружжя, часто не вказує необхідних засобів її досягнення у конкретних проблемах та прикладах. Тож у своєму повчанні Святіший Отець хоче захопити якнайбільше випадків сімейних труднощів та надати підтримку і пораду щодо шляхів вирішення. Він постійно закликає, щоб ціла церковна спільнота на чолі з душпастирем дбала індивідуально про кожну сім'ю, знаходячи відповідні до потреб методи. Обидва Понтифіки згадують, що труднощі є фактором, який загартує і дає можливість будувати ще міцніші стосунки, не викривлюючи правди та цінностей сім'ї. Для цього необхідно постійно вивчати одне одного та бачити у своєму партнері гідність «іншого». В такому випадку криза набуде конструктивного характеру і зможе принести удосконалення взаємин.

ВИСНОВКИ

Через постійну трансформацію суспільства та щораз нові виклики постає потреба продовжувати дослідження інституту сім'ї і його потреб. Загалом наявність сучасних сімейних труднощів вимагає подальшого розгляду і вирішення викликів кризових сімей та сімей у неналежних ситуаціях із встановленням рекомендацій та застосуванням актуальних планів душпастирського супроводу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела і документи Церкви

1. А. Шептицький, *Твори митрополита Андрея Шептицького. Пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської Епархії (1899-1904)*. Львів 1935.
2. Венедикт XVI. Послесинодальное Апостольское Обращение *Sacramentum Caritatis*. 22 лютого 2007 // *The Holy See vatican.va* (10.11.2020).
3. Венедикт XVI. *Церква і скандал сексуального насильства*. 17 квітня 2019 // *Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви synod.ugcc.ua* (18.11.2020).
4. Верховна Рада України. *Сімейний кодекс України*. 10 січня 2002 // *Верховна Рада України. Законодавство України zakon.rada.gov.ua* (07.03.2020).
5. Державна служба статистики України. *Діти, жінки та сім'я в Україні. Статистичний збірник*. [PDF]. Київ 2018.
6. Іван Павло II. Апостольське повчання *Familiaris Consortio* [Сімейна Спільнота]. Львів 2006.
7. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes* [«Радість і Надія»] // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації, коментарі*. Львів 2014.
8. *Кодекс Канонів Східних Церков* / перекл. Кобів Й. Рим 1993.
9. Моральне богослов'я Католицької Церкви. I том. II частина. Львів 1996.
10. Недунгатт Дж. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков* / перекл. Гладкий О. Львів 2008.
11. *Святе Письмо* / перекл. І. Хоменко. Рим 2008.
12. Франциск. Апостольське обращение *Evangelii Gaudium* [Радість Євангелія]. 24 Ноября 2013 // *The Holy See vatican.va* // За офіц. укр. перекл *Оранта oranta.org* (10.11.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

13. Франциск. Енцикліка *Lumen Fidei* [Світло Віри] // *Виховувати у свободі, правді та любові. Вибрані документи Церкви про католицьку школу, виховання, освіти*. Львів 2017, 220-224.
14. *Acta Apostolicae Sedis. Additum ad epistulam región pastoral Buenos Aires*. 7 жовтня 2016 // *The Holy See* vatican.va (19.11.2020).
15. Benedict XVI. Encyclical *Deus Caritas Est* [Бог є Любов]. 25 December 2005 // *The Holy See* vatican.va // За неофіц. укр. перекл. *Енцикліки Понтифіків* katekhytyka-6.blogspot.com (25.04.2020).
16. Cardinale Vicario. “*La letizia dell’amore*”: *il cammino delle famiglie a Roma* [PDF]. Basilica di San Giovanni In Laterano 2016.
17. Donald Wuerl. *Sharing in the Joy of Love in Marriage and Family: A pastoral plan to implement Amoris Laetitia* [PDF]. Archdiocese of Washington. Washington 2018.
18. Francis. *Carta del santo padre Francisco a los obispos de la región pastoral de Buenos Aires en respuesta al documento "Criterios básicos para la aplicación del capítulo viii de la amoris laetitia"*. 5 вересня 2016 // *The Holy See* vatican.va (17.11.2020).
19. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* [Радість Любові]. 19 March 2016 // *The Holy See* vatican.va // За неофіц. укр. перекл. *Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви* synod.ugcc.ua (15.10.2020).
20. John Paul II. Encyclical *Redemptor Hominis* [Відкупитель Людини]. 4 March 1979 // *The Holy See* vatican.va // За неофіц. укр. перекл. *Енцикліки Понтифіків* katekhytyka-6.blogspot.com (29 березня 2020).
21. John Paul II. *Evangelium Vitae* [Євангеліє Життя]. 25 March 1995 // *The Holy See* vatican.va // За офіц. укр. перекл. *За життя, за сім'ю* pro-life.vinnica.ua (11.09.2020).
22. John Paul II. *Letter to families* [Лист до сімей]. 2 February 1994 // *The Holy See* vatican.va // За офіц. укр. перекл. *Київська Трьохсвятительська духовна семінарія УГКЦ* ktlds.org.ua (27.09.2020).
23. Leo XIII. Encyclical *Arcanum Divinae Sapientiae* [Таємниця Божої Премудрості]. 10 February 1880 // *The Holy See* vatican.va // За неофіц. укр. перекл. *Комісія у справах родини* rodyna.sde.org.ua (28.03.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

24. Paul VI. Encyclical *Humanae Vitae* [Людське Життя]. 25 July 1968 // *The Holy See vatican.va* // За неофіц. укр. перекл. *Комісія у справах родини rodyna.sde.org.ua* (02.04.2020).
25. Pius XI. Encyclical *Casti Connubii* [Непорочне Подружжя]. 31 December 1930 // *The Holy See vatican.va* // За неофіц. укр. перекл. *Київська Трьохсвятительська духовна семінарія УГКЦ ktds.org.ua* (25.03.2020).
26. Scicluna C. – Grech M. *Criteria for the Application of Chapter VIII of Amoris Lætitia* [PDF]. *Arċidjoċesi ta' Malta* 2017.
27. Synod of bishops. XIV Ordinary General Assembly *The vocation and mission of the family in the church and the contemporary world*. 2015 // *The Holy See vatican.va* (10.11.2020).

Опрацювання

1. Александрова Ю. *Психологическая помощь в преодолении семейных проблем*. Москва 2000.
2. Андреева Т. *Семейная психология: Учеб. пособие*. Перекл. авт. Санкт-Петербург 2004.
3. Вербець В. – Субот О. – Христюк Т. *Соціологія: Навчальний посібник*. Київ 2009.
4. Грей Д. *Чоловіки з Марса, жінки з Венери*, Київ 2017.
5. Кейдис Л. – Клендон Р. *Супружеская и семейная терапия*. Москва 2008.
6. Кондратик Л. *Він і Вона*. Львів 2018.
7. Крюкова Т. – Сапоровская М. – Куфтяк Е. *Психология семьи. Жизненные трудности и совладение с ними*. Санкт-Петербург 2005.
8. Мартіні Н. *100 питань про любов та її околиці*, Leumann 1994.
9. Райт Н. *Спілкування. Ключ до вдалого шлюбу*. Львів 2012.
10. *Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Навч.-метод. посібник. (в двох томах) Том I.* / За загальною редакцією Бандурки О., Левченко К., Трубавіної І. Київ 2011.
11. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

12. Сысенко В. *Супружеские конфликты. Издание второе, переработанное и дополненное.* Москва 1989.
13. Федоренко Р. *Психологія молодої сім'ї і сімейна криза: Монографія.* Луцьк 2007.
14. Циганенко Г. – П'яста Р. – Чмир А. *Навіки живі в пам'яті. Путівник для сімей загиблих.* Львів 2017.
15. Laplace J. *Preparing for Spiritual Direction.* / перекл. Guinness J. Chicago 1975.

Довідкова література

1. Bible Dictionaries. 1910 New Catholic Dictionary // *StudyLight.org* studylight.org (18.11.2020).

Додаткова література

1. Власенко А. – Опатерна І. *Круглий стіл: “Сім'я — релігійний, соціальний та правовий аспекти”.* 17 лютого 2010 // *Українська Православна Церква* archiv.orthodoxy.org.ua (20.03.2020).
2. Гурко Т. *Трансформація інститута сучасної сім'ї* // *Соціологічні дослідження* № 10 (1995), 95-99.
3. Докаш В. *Християнська сім'я: модернізм та традиціоналізм* // *Релігія та Соціум: Міжнародний часопис.* № 2(6) (2011), 112-122.
4. Дуда Н. *Митрополит Андрей Шептицький – опікун і вихователь дітей та молоді* // *Вісник Закарпатської Академії Мистецтв* випуск № 9 (2017), 140-144.
5. Єгрешій О. *Римо-Католицька Церква сучасної доби: між традицією і модернізмом* // *Галичина* ч. 27 (2015), 208-228.
6. Єрмакова Н. – Авраменко А. *Сімейна криза у молодих сім'ях та шляхи її подолання* // *Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 22–23 лютого 2018 року.* Суми 2018, 348-350.
7. Закирова В. *Развод и насилие в семье – феномены семейного неблагополучия* // *Соціологічні дослідження* 12 (2002).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

8. Кузьмук О. *Кризова сім'я як приклад соціально вразливої категорії населення: соціологічний аналіз феномену* // *Нова парадигма* 126 (2015), 208-217.
9. Максимова Н. *Психологічні критерії екологічності сімейних стосунків* // *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 7. Екологічна психологія. Випуск 44*. Київ 2017, 188-196.
10. Мильдон В. *Индивидуализм и эгоизм. Введение в современную этику* // *Вопросы философии* №6 (2008), 44-55.
11. Недзельська. Н. *Сутність християнського розуміння природи сім'ї та шлюбу* // *Українське релігієзнавство* № 29 (2004), 11-21.
12. Руденок А. *Сімейні кризи як підґрунтя міжособистісних конфліктів у сім'ї* // *Проблемы современного педагогического образования* №44-2 2014 // *Научная электронная библиотека elibrary.ru* (29.08.2020), 350-357.
13. Цибенко Л. *Індивідуалізм особистості у виборі цінностей при входженні суспільства в глобалізований світ* // *Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ 2011, 111-115.
14. Шморина Е. *О методах консультативной работы в ситуации развода* // *Психология зрелости и старения* № 2 (2000), 21-35.

Інтернет-ресурси

1. Гавінська М. *Християнська сім'я серед викликів сучасності*. 4 грудня 2014 // *Центр передподружнього приготування Стрийської Єпархії УГКЦ* simya.io.ua (25.04.2020).
2. Грень Т. *Папа: материнство Церкви виявляється в дбайливому супроводі подружжя*. 28 вересня 2018 // *Vatican News* vaticannews.va (15.10.2020).
3. Гриб В. *Богослов'я тіла: пробудження Адама – зустріч із Євою*. 30 квітня 2020 // *Інститут родини та подружнього життя* family-institute.org.ua (05.04.2020).
4. Коваленко Н. *Чому в Україні кожна друга подружня пара розлучається?* 13 червня 2013 // *Радіо Свобода* radiosvoboda.org (15.09.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

5. Максименко І. *Порадництво й консультування як пропозиція Церкви для сімей*. 20 лютого 2019 // *Verbum verbum.com.ua* (17.10.2020).
6. Петренко А. *Єпископат Бельгії по-своєму інтерпретує «Amoris laetitia»* 8 червня 2017 // *Українською голос uagolos.com* (18.11.2020).
7. Петренко А. *Понад тисячу священників подали прохання до Папи роз'яснити «Amoris Laetitia»*. 2 лютого 2017 // *Українською голос uagolos.com* (18.11.2020).
8. Baklinski P. – Chretien C. *Updated: The full list of Catholic bishops and cardinals 'for and against' the dubia*. 9 березня 2017 // *Life Site lifesitenews.com* (19.11.2020).
9. Chervin R. *Spirituality for Widows*. 10 червня 2013 // *Homiletic & Pastoral review hprweb.com* (25.10.2020).
10. Duda S. *“Dubia” sui sacramenti ai risposati, la via di Vallini*. 7 січня 2017 // *Aleteia it.aleteia.org* (15.11.2020).
11. Gisotti A. – Духович С. *Всесвітні зустрічі сімей: від заснування до сьогодні*. 13 лютого 2020 // *Комісія Української Греко-Католицької Церкви у справах родини rodyna.ugcc.org.ua* (23.03.2020).
12. Jeter D. *What Is a Christian Family?* 1 лютого 2010 // *The Bible teaching ministry of Charles R. Swindoll insight.org* (05.05.2020).
13. Marie A. *The Five Dubia of the Four Cardinals*. 19 листопада 2016 // *Catholicism.org catholicism.org* (18.11.2020).
14. Martin I. *As recent guidelines show, 'Amoris' argument is far from over*. 19 січня 2017 // *Crux Now cruxnow.com* (15. 11.2020).
15. Mitchell E. *The Dubia Were Answered*. 11 травня 2019 // *The Catholic Thing thecatholicthing.org* (19.11.2020).
16. Neff M. *7 Reasons to Start a Widow's Ministry in your Church (and how to begin)* // *Preaching.com. Leading The Church, Proclaiming The Word preaching.com* (26.10.2020).
17. Neff M. *7 Ways You Can Help Widows in Your Church*. 1 червня 2017 // *Crosswalk.com crosswalk.com* (20.11.2020).
18. Pentin E. *Church Leaders Respond to the 'Dubia'* 6 грудня 2016 // *National Catholic Register ncregister.com* (17.11.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

19. Pentin E. *Full Text and Explanatory Notes of Cardinals' Questions on 'Amoris Laetitia'*. 14 листопада 2016 // *National Catholic Register* ncregister.com (15.11.2020).
20. Stanton G. *American beliefs that weaken marriage*. 11 травня 2009 // *Focus on the Family* focusonthefamily.com (13.09.2020).
21. Zema A. Vallini: *“Una svolta pastorale per accompagnare le famiglie”* 19 вересня 2016 // *RomaSette.it* romasette.it (19.11.2020).

Відеоматеріали

1. Венедикт Алексійчук. *Про душпастирство розлучених*. 03.09.2012 // *Католицький суспільно-релігійний сайт* credo.pro (19.11.2020).

ДОДАТКИ

Додаток №1

Кількість зареєстрованих розлучень по регіонах¹

Registered divorces, by region

	2000	2005	2010 ¹	2015	2016	2017
Україна	197274	183455	126068	129373	129997	128734
Автономна						
Республіка Крим	8582	8008	5738	...	...	...
Вінницька	5971	6432	4616	5402	5372	5445
Волинська	3204	3080	2018	2763	2753	2725
Дніпропетровська	16054	15761	10657	12561	12567	12598
Донецька	23237	19369	13658	6936	7813	7465
Житомирська	5549	5125	3330	3983	3863	3851
Закарпатська	2480	2852	2077	2864	2863	2816
Запорізька	8881	7952	5486	6574	6504	6464
Івано-Франківська	4304	4446	2910	4091	4086	3928
Київська	7343	7142	5232	6682	6851	6800
Кіровоградська	5016	4513	2816	3514	3337	3477
Луганська	12334	10618	6745	2504	3166	3358
Львівська	8076	6976	5023	6360	6123	6218
Миколаївська	5843	5411	3453	4407	4401	4288
Одеська	9227	9284	6814	8319	8160	8059
Полтавська	7102	6659	4477	5210	4783	5045
Рівненська	3370	3530	2257	2815	2837	2763
Сумська	5319	4955	3083	3577	3408	3339
Тернопільська	2764	3706	2398	3021	3028	2842
Харківська	13780	11620	8187	9039	9367	9428
Херсонська	5284	4805	3085	3662	3481	3342
Хмельницька	5167	5470	3650	4470	4516	4458
Черкаська	6390	5742	3610	4283	4151	4195
Чернівецька	3487	3434	2391	3175	3095	2917
Чернігівська	4675	4149	2647	3291	3306	3158
м. Київ	11578	10451	8176	9870	10166	9755
м. Севастополь	2257	1965	1534	...	...	...

¹ За даними органів державної реєстрації актів цивільного стану без урахування розірвань шлюбів, здійснених у судовому порядку.

¹ Державна служба статистики України. *Діти, жінки та сім'я в Україні. Статистичний збірник*. [PDF]. Київ 2018, с. 39.

ДОДАТКИ

Додаток №2

Список фраз, яких не можна говорити і слів розради при спілкуванні з особою, яка втратила близьку особу²

Не можна говорити:	Фрази, які допомагають:
<ul style="list-style-type: none"> • Це була Божа воля!	<ul style="list-style-type: none"> • Не знаю, що тобі сказати, але дуже хочу показати, що ти для мене важливий...
<ul style="list-style-type: none"> • Знаю, як ти зараз почуваєшся!	<ul style="list-style-type: none"> • Якщо можеш і хочеш, розкажи мені, що ти зараз переживаєш.
<ul style="list-style-type: none"> • Час лікує все!	<ul style="list-style-type: none"> • Це нормально — так почуватися...
<ul style="list-style-type: none"> • Він/вона зараз щасливий/щаслива!	<ul style="list-style-type: none"> • Досить важко прийняти цю ситуацію... Нема ніякого правильного чи помилкового способу, як переживати скорботу...
<ul style="list-style-type: none"> • Ти знову одружишся/вийдеш заміж!	<ul style="list-style-type: none"> • Я тут для тебе...
<ul style="list-style-type: none"> • Матимеш інших дітей!	<ul style="list-style-type: none"> • Так важко, коли є щось, що можна вважати несправедливим...
<ul style="list-style-type: none"> • Ти щаслива, що маєш інших дітей!	<ul style="list-style-type: none"> • Ти хочеш поговорити?
<ul style="list-style-type: none"> • Твій син/дочка зараз на Небі!	<ul style="list-style-type: none"> • Не знаю, чи можу тебе запитати, що тобі згадується у цей момент...
<ul style="list-style-type: none"> • Не плач!	<ul style="list-style-type: none"> • Твоя злість свідчить про те, що ти зараз переживаєш...
<ul style="list-style-type: none"> • Думай про інших!	<ul style="list-style-type: none"> • Я почувуюся збентежено... Але я хотів прийти, щоб побачитися...
<ul style="list-style-type: none"> • Той, хто вірить в Бога, не плаче!	<ul style="list-style-type: none"> • Плач все ж таки допоможе тобі вивільнити печаль, яку маєш...
<ul style="list-style-type: none"> • Ти мушиш бути сильним/сильною задля дітей!	<ul style="list-style-type: none"> • Я зараз іду до крамниці, щоб тобі щось купити...
<ul style="list-style-type: none"> • Не злися!	
<ul style="list-style-type: none"> • Бог справді любив твого сина, що забрав його до Себе!	
<ul style="list-style-type: none"> • Забудь про минуле... Ти маєш іти далі!	

² Циганенко Г. – П'яста Р. – Чмир А. *Навіки живі в пам'яті. Путівник для сімей загиблих*. Львів 2017, с. 80-81.

ДОДАТКИ

Додаток №3

Лист Святішого Отця Франциска до єпископів пасторального регіону Буенос-Айресу у відповідь на документ «Основні критерії для застосування глави VIII “Amoris Laetitia ”»³

**CARTA DEL SANTO PADRE FRANCISCO
A LOS OBISPOS DE LA REGIÓN PASTORAL DE BUENOS AIRES
EN RESPUESTA AL DOCUMENTO
«CRITERIOS BÁSICOS PARA LA APLICACIÓN DEL CAPÍTULO VIII DE LA
AMORIS LAETITIA»**

Mons. Sergio Alfredo Fenoy

Delegado de la Región Pastoral Buenos Aires

Querido hermano:

Recibí el escrito de la Región Pastoral Buenos Aires “Criterios básicos para la aplicación del capítulo VIII de Amoris laetitia”. Muchas gracias por habérmelo enviado; y los felicito por el trabajo que se han tomado: un verdadero ejemplo de acompañamiento a los sacerdotes... y todos sabemos cuánto es necesaria esta cercanía del obispo con su clero y del clero con el obispo. El prójimo “más prójimo” del obispo es el sacerdote, y el mandamiento de amar al prójimo como a sí mismo comienza, para nosotros obispos, precisamente con nuestros curas.

El escrito es muy bueno y explícita cabalmente el sentido del capítulo VIII de Amoris laetitia. No hay otras interpretaciones. Y estoy seguro de que hará mucho bien. Que el Señor les retribuya este esfuerzo de caridad pastoral.

Y es precisamente la caridad pastoral la que nos mueve a salir para encontrar a los alejados y, una vez encontrados, a iniciar un camino de acogida, acompañamiento, discernimiento e integración en la comunidad eclesial. Sabemos que esto es fatigoso, se trata de una pastoral “cuerpo a cuerpo” no satisfecha con mediaciones programáticas, organizativas o legales, si bien necesarias. Simplemente: acoger, acompañar, discernir, integrar. De estas cuatro actitudes pastorales la menos cultivada y practicada es el discernimiento; y considero urgente la formación en el discernimiento, personal y comunitario, en nuestros Seminarios y Presbiterios.

[...]

Fraternalmente,

Vaticano, 5 de septiembre de 2016

Francisco

---

³ Francis. Carta del santo padre Francisco a los obispos de la región pastoral de Buenos Aires en respuesta al documento "Criterios básicos para la aplicación del capítulo viii de la amoris laetitia" // vatican.va (17.11.2020).

ІЛЮСТРАЦІЇ

ТРИВАЛІСТЬ СІМЕЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В ПОДРУЖЖІ

**ЗВ'ЯЗОК
ЦИВІЛЬНИЙ**

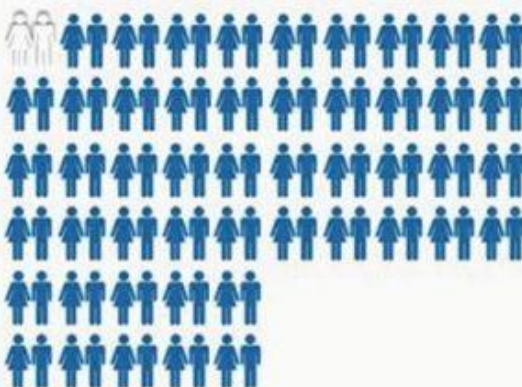
1 на 2 пари
розлучаються

**ШЛЮБ
ЦЕРКОВНИЙ
без релігійних
практик**

1 на 3 пари
розлучаються

**ШЛЮБ
ЦЕРКОВНИЙ
тільки
Служба Божа
в неділю**

1 на 50 пар
розлучаються

**ШЛЮБ
ЦЕРКОВНИЙ
Служба Божа
щоденна
спільна молитва**

1 на 1429 пар
розлучаються

Na podstawie badania przeprowadzonego przez Mercedes Arzu Wilson
w: Guzewicz M, Małżeństwo na krawędzi, Częstochowa 2015, s. 120

Akademia Małżeństw i Rodzin

Наочна статистика шлюбів і розлучень